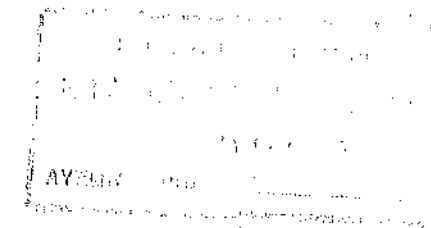

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΤΟΣ Γ'. — ΤΟΜΟΣ Γ'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Α. ΚΟΚΚΑΡΑΚΗ ΚΑΙ Ν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ
ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟΥ

1890

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ διὰ τὸ ἐξωτερικὸν φρ. χρυσῶ 10·
διὰ τὸ ἐσωτερικὸν δραχμαὶ 10.
Πᾶς συνδρομητὴς θεωρεῖται καὶ μέλος τοῦ Συλλόγου
ἀρωγὴν ἄνευ ἐτέρας υποχρεώσεως.

Τὸ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ τοῦ Συλλόγου εἶνε ἐν τῇ συνοικίᾳ
Πλάκας ἀρ. 5. παραπεύρους τῇ Δημοτικῇ
Σχολῇ τῇ ἐν τῇ ὁδῷ Ἀδριανοῦ.
Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1890.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ψυχολογικαὶ μελέται I. Σκαλτσούνη (Θ'). Φυσιολο-
γικὰ ἐρεῖγια. — Τὴ ἐν τῇς ἱστορίας διδάγματα κατὰ
Πολύβιον, ὑπὸ Χ. Παπαμάρκου. — Περὶ μορφώσεως
τοῦ κλήρου, ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μαντινέας Θεο-
κλήτου. — Αἰθοὶ δι' ἡθικὸν οἰκοδόμημα, ὑπὸ Σ. Νι-
κολάβουρα ἐρχιμανδρίτου. — Ἑτακοή, ποίημα ὑπὸ
Κ. Διαλεισιᾶ. — Συνδρομαὶ διὰ τῆς «Ἀναπλάσεως».
— Δελτίον βιβλιοθήκης. — Γνωστοποιήσεις. — Ἀλ-
ληλογραφία.

I. ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

Θ'.

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΕΙΠΙΑ

«Ἐνε αὐτόχρημα οὐτοπία ὁ διασχυ-
ρισμὸς ἐκείνων οἵτινες ἀφροδύται εἰς
τὴν ὕλην τὴν πνευματικὴν ἰδιότητα».
(Ψυχώσεις. Σελ. 210).

I

Ἡ δημιουργία τῶν γενικῶν ἰδεῶν τοῦ ἀγχι-
θοῦ, τοῦ καλοῦ, τοῦ δικαίου, τοῦ ἀκέραιου, τοῦ
αἰωνίου, κατὰ δὲ τὸν περικλεῆ Κουζέν, ἡ δια-
μόρφωσις πάσης ἰδέας καὶ πάσης ἐννοίας, οὐ
ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατος, ἐὰν τὸ θεμελιώδες
στοιχεῖον τῆς ὑποστάσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης
προσωπικότητος δὲν ἦτο οὐσία πνευματικὴ
ὑπάρχουσα ὑπὸ ὕψους καὶ συνθήκας ὕλης δια-
φύσεως τῶν μηχανικῶν καὶ σωματικῶν τῆς
φύσεως νόμων.

Τὸ περιφανὲς τῆς ἀληθείας ταύτης συναι-
σθανόμενος ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ψυχώσεων»
ἐπεκάλεσάτο τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Δημιουργοῦ
πρὸς ὑποστήριξιν τῶν προτάσεων του, καθ' ὅς
αἱ πνευματικαὶ ἐνέργειαι καὶ ὑπο-
στάσεις δύνανται νὰ πηγάζωσι καὶ ἐκ τῆς
νεκρᾶς ὕλης καὶ διὰ μηχανικῶν νόμων καὶ
δυνάμεων.

Ἡ ἐπικλήσις τοῦ δυνάματος τοῦ Δημιουργοῦ

ὑπὸ τοῦ πρεσβεύοντος ὀλιστικῶς δοξασίας
εἶνε εἰρωνεία καὶ ἐμπαιγμός, ἡ τεκμήριον ὑ-
ψίστης ἀφροσύνης ἀρχῶν ὀδύνησων εἰς τε-
ρατώδεις ἀντιφάσεις καὶ ἀναιρέσεις τοὺς ἐπι-
χειροῦντας νὰ χορηγήσωσιν εἰς αὐτὰς λογικὴν
τιμὴν ὑπόστασιν.

Ἡ βεβαίωσις τοῦ συγγραφέως τῶν «Ψυ-
χώσεων» περὶ ὑπάρξεως Δημιουργοῦ τῆς ζωῆς
καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ λέγω ἀνυποκρίτως, δὲν
εἶνε οὔτε εἰρωνεία οὔτε ἐμπαιγμός. Ἐφρέθη
ὅτι τὸ ὕψος τοῦ γραφοντος εἶνε τὸ κάτοπτρον
τῆς διανοίας καὶ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ δια-
μορφώσεως, ἐὰν δὲ αἱ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως
τοῦ περὶ «Ψυχώσεων» ποιήματος κρίσεις μου
εἶνε ὀρθαί, αἱ ὀλιστικαὶ δοξασίαι τοῦ Χέκελ
καὶ τοῦ Jules Soury παρέσθαι μὲν τὴν διάνο-
ιαν τοῦ συγγραφέως εἰς σκοπιὰς ἀποπλα-
νήσεις, οὐδόπως δ' ἤψαντο τῶν ἡθικῶν τῆς καρ-
δίας φρονημάτων. Τὴ νύμῃ τῆς πρώτης δια-
μορφώσεως, ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ
φιλοσοφία καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα εὐσεβοῦς καὶ
χριστιανικῆς οἰκογενείας κατέλιπον ἐν τῇ καρ-
δίᾳ του δυσεξάλειπτα ἔχνη καθιστῶντα τοὺς
προμαχῶνας τοῦ ἡθικοῦ αὐτοῦ βίου.

Καὶ πῶς ἄλλως νὰ συμβιβάζω τὰς περὶ Δη-
μιουργοῦ βεβαιώσεις μὲ τὰς δοξασίας περὶ μὴ
ὑπάρξεως δυνάμεως ἢ ὕψους ἀνεξαρτήτου τῆς
κοσμικῆς ὕλης;

Καὶ πῶς ἄλλως νὰ συναρμολογήσω τὴν
ἀρχὴν τοῦ συγγραφέως περὶ τοῦ ἐνεσθύνου
τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ἀνεγκλίως ἀπορ-
ρέουσαν ἀπὸ τὸ ὀλιστικὸν σύστημα, μὲ τὴν
πεποίθησίν του, καθ' ἣν ὁ ὕλισμὸς δὲν προά-
γει τὴν ἀνηθικότητα ἐν μέσῳ τῆς κοινωνίας;

Καὶ πῶς νὰ συμβιβάζω τὴν ἱστορικὴν αὐ-
τοῦ ἀποπλάνησιν, καθ' ἣν ὁ ὕλισμὸς εἶνε ἡ
δόξα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μετὰ τῆς ἐπιστημονικῆς
αὐτοῦ λατρείας πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Χ-
ριστοτέλους;

Καὶ πῶς νὰ ἐξηγήσω, τίτι δὲ τρόπον νὰ συμβιβάσω τὰς ἐν σελίδι 396 διδομένας συμβολὰς καὶ ὑποθήκας περὶ τῶν μέσων δι' ὧν διαμορφούμενου τοῦ ἥθους δύναται νὰ ἐλαττωθῶσι τὰ ἐγκλήματα καὶ νὰ καταστῇ ἐμπεδός ἡ ἰδέα τοῦ καθήκοντος πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐπομένῃ σελίδι διδασκόμενα καθ' ἣ πᾶσα ἐλευθέρα ἐνέργεια εἶνε ἀδύνατος, καθόσον «αἱ ὠθεύσαι δυνάμεις τὸν τε φυσικὸν καὶ ἠθικὸν κόσμον εἶνε τυφλαί» ;

Καὶ πῶς ἄλλως νὰ ἐξηγήσω τὴν γενομένην ἐπέκλινσιν τῆς παντοδυναμίας τοῦ δημιουργοῦ πρὸς ἀποδείξιν τῆς πνευματικῆς τῆς ὕλης ἰκανότητος πρὸς τὰ διδάγματα τῆς ταυτότητος τῶν τε χημικῶν καὶ νοητικῶν δυνάμεων ;

Ἄλλ' οἰκιστέ μοι καὶ ἂν ἢ ἡ πηγὴ τοιούτων ἀντιφάσεων καὶ ἐλλειμῶν, θ' ἀκολουθήσωμεν τὸν συγγραφεὴ εἰς πάσας τὰς θεωρίας καὶ βεβαιώσεις του, ἐφ' ὅσον σχετίζονται πρὸς τὸ συζητούμενον περὶ τῆς ὑποστάσεως τῆς ψυχῆς ζήτημα. Καὶ τοὺς μὲν ὅρους τούτου ὠρίσαμεν εἰς τὸ προηγούμενον σπουδασμα, ἥδη δὲ θ' ἀκριβώσωμεν τὴν θέσιν τῆς περὶ αὐτοῦ ἐπιστημονικῆς συζητήσεως.

II

Μεταξὺ τοῦ ὕλιστοῦ Φόγτ καὶ τοῦ φυσιολόγου καὶ ἱατροῦ Βάγνερ διεξήχθη ἡ μεγάλη συζήτης, τοῦ μὲν πρώτου ὑποστηρίζοντος ὅτι αἱ πνευματικαὶ ἐνέργειαι εἶνε τὸ ἐξαγόμενον τῶν δυνάμεων τῆς κυτταρώδους ὕλης τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦ δ' ἑτέρου διδάσκοντος ὅτι ἡ ὕλιστικὴ δοξασία εἶνε ἐπιστημονικῶς μὲν ἀπαράδεκτος, λογικῶς δὲ παράλογος.

Εἰς τὴν συζήτησιν ταύτην παρενέβησαν οἱ σπουδαιότεροι τῶν φυσιολόγων καὶ συνετέχθησαν μετὰ τοῦ Βάγνερ, ἀλλ' ἐνταῦθα θ' ἀναφέρω μόνον τρεῖς, ἐνώπιον τῶν ὁποίων νικαρεῖ πᾶσα ὡς ἐκ κοινωνικῶν ἢ θρησκευτικῶν περιστάσεων παρατήρησις.

Ὁ περιφανὴς Βίρχοφ εἶνε ὁ θεμελιωτὴς τῆς περὶ βιολογικῶν κυττάρων θεωρίας, οἱ δὲ ὕλισται παρεξηγημένοι αὐτὴν ἐσεμνύνοντο ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ κλεινοῦ ἀνδρός. Προσκληθεῖς νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐρευνῆς σπουδαίας συζητήσεως ἀπεφάνθη ὡς ἑξῆς «Ἡ ἀπόδειξις τοῦ Φόγτ δὲν μὲν ἐπείσεν. Ἡ ἐνότης τῆς συνειδήσεως εἶνε ἀλήθεια ἰσχύουσα καὶ καθολικῶς ὁμολογουμένη, ἐπ' αὐτῆς δὲ στηρίζεται ἡ ἀποδοχὴ ἐνωτικῆς βάσεως τῆς προσωποικότητος. Ἐφ' ὅσον ταυτὴ βάσις δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς ἰδιαιτέρου ἀπλοῦν τοῦ σώματος ὄργανον, οὐδὲν ἐπιστημονικῶς δύναται νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἐκτός τῆς ψυλαφικῆς ὕλης ὑπάρχει καὶ ὅν ἄλλον, αἰθέριον, ἀστέθμητον καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, πνευματικόν. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐκ

τῆς ἀλληλουχίας τῶν ἰδεῶν ἔλαβον τὸ ἐνδοσίμου τὴν μὲν καθαρῶς ὕλιστικὴν δόξαν, καθ' ἣν τὸ συνειδὸς χαρακτηρίζεται ὡς ἀπλὴ τοῦ ἐγκεφάλου λειτουργία, νὰ θεωρήσω ὡς ἀδυνατέον, τὴν δὲ μεταφυσικὴν θεωρίαν περὶ τῆς ὑπάρξεως ἰδιαιτέρας ψυχῆς ὡς δυνατέην καὶ δεδικαιολογημένην, καὶ νῦν ἐτι μετὰ τὰς νέας τοῦ Φόγτ ἀντιπαρατηρήσεις, δὲν δύναμαι νὰ πείσθω ὅτι ἡ περὶ πνευματικότητος τῆς ψυχῆς θεωρία εἶνε σφαλὲς ἢ ὅτι στερεῖται λογικῆς βάσεως (Gesammelte Abhandlungen I Aufl. 1856).

Ὁ καθήγητὴς Κζόλβε ἀποφανθεὶς ἐν προηγούμενῃ συζητήσει ὑπὲρ τῶν ὕλιστικῶν δοξαστῶν ἀνωμολόγησε τὴν ἀπάτην του μετὰ τὴν διεξαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Φόγτ καὶ Βάγνερ συζήτησιν. «Ὅ,τι ἐσχάτως ἐπαρξεν ὁ Φόγτ καὶ Βάγνερ ὑπὲρ τοῦ ὕλισμοῦ εἶνε φρόνη μίγδην συνερραμμένοι ἰσχυρισμοί, αἵτινες οὐδὲ μὴς ἐπαρκοῦσιν εἰς βελούειον τοῦ ζητήματος ἔρευναν. Μόνον διὰ λόγων, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ πραγμάτων καὶ λογικῶν συλλογισμῶν δύναται νὰ δικαιολογηθῶσι τὰς ἀρχὰς των. Βεβαιούοντων ὅτι ἡ ὕλη εἶνε ἡ βάσις καὶ ἡ αἰτία ὅλων τῶν φαινόμενων καὶ ἐνέργειων, μὴ ἀποδεικνύοντων δὲ τίτι τρόπον δύναται νὰ ἐκπορευθῶσι πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι ἀπὸ τῆς ὕλης, ὁ ὕλισμὸς ἀποβαίνει λείψιν κενὴ καὶ ἀσφαῆς καὶ ἀκατάληπτος, ὡς αἱ ὑπερφυσικαὶ θεωρίαι». Die Gruenzen, u. Kant. Hegel.)

Ὁ Σχαιδεμάχερ ἀναφέρων τὴν ἐπιγεγενησάν ἐπιστημονικὴν ἐριδιὰ καὶ ἐπιθεωρῶν τὰς περὶ αὐτῆς ἐκδηλωθείσας γνώμης καταλήγει εἰς τὸ ἐπόμενον συμπέρασμα. «Ἐπὲρ τοῦ ἀπλοῦ τῆς ψυχῆς, ὡς πηγῆς τῶν πνευματικῶν ἡμῶν δυνάμεων, μαρτυροῦσιν ἅπαντα ἀδιαφύλακτα γεγονότα, ἀμετατρέπτως τῆς λογικῆς νόμος καὶ ἡ ἰδυνάμεια τῆς ὕλιστικῆς φυσιολογίας πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινόμενων τῆς συνειδήσεως, οἱ περιφανέστεροι δὲ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀντικύμων ἐναποθέτοντες τὴν ἀνατομικὴν μέθοδον κηρύττουσιν ὅτι ὁ ἥλιος τῆς ψυχικῆς ζωῆς δὲν διαμερίζεται τὸ πῶς ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς ὕλης, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνωτέρας τοῦ πνεύματος σφαίρας» (Περὶ ὕλισμοῦ. Κεφ. Συνειδήσεως).

Καὶ τότε προσκαλοῦμεν ὑπὸ τῶν ὕλιστῶν νὰ ἐγκαταλείπωμεν τὰς πεποιθήσεις τῆς ἀνθρωπότητος, τὰς ἀρχὰς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς σοφίας, τὰς διδασκαλίας τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ἀπὸ τοῦ Γαλιλαίου μέχρι τοῦ Φαρκάδαν, καὶ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν δοξασίαν ὑπὸ τῶν περιφανῶν τῆς φυσιολογίας ἐρημνευτῶν, ἱσχυόμεν τίνες εἶνε αἱ ἀποδείξεις περὶ τῆς πλημμελείας τῶν περὶ πνευματικότητος τῆς ψυχῆς ἰδεῶν, τίνες δὲ αἱ περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς προτεινομένης ἡμῶν θεωρίας ;

Ζητεῖτε ἀποδείξεις ; «Ἄλλ' ἀποδείξεις, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ψυχώσεων» δὲν δύναμεθα νὰ προσαγάγωμεν (202) —, διότι εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν εἶνε ἀκατανόητον πῶς ἡ ἐξωθεν ἀφικνουμένη ἐντύπωσις εἰς τὰ κύτταρα τοῦ ἐγκεφάλου ἐκδηλοῦται ὡς αἰσθησις καὶ ἀντιληψις (109) —, καὶ οὐδεμίαν ἔχομεν, ἄλλως τε, ἰδέαν τῆς φύσεως τῆς πνευματικῆς ιδιότητος τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας (152).

Ἀξιώκαινος ἀληθῶς ὁμολογία. Ἄλλ' ἐὰν δὲν γνωρίζετε τὰ τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας, ἐὰν δὲν δύνασθε οὐδὲ κἄν νὰ νοήσῃτε τίτι τρόπον ἡ ἐξωτερικὴ ἐντύπωσις μεταβάλλεται εἰς πνευματικὴν οὐτότητα, ἐὰν δὲν ἔχετε ἀποδείξεις περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν δοξαστῶν σας, ἐν τίνι δικαίωματι καὶ ἐπὶ τίτι λογικῇ βάσει ἐπιχειρεῖτε νὰ διδάξῃτε εἰς τὰ πλήθη ὡς ἐπιστημονικῶς ἀληθείας παραλόγους ὑποθέσεις καὶ θεωρίας ἀνατρεπούσας ἄρδην τὰς βάσεις τῆς ἠθικότητος καὶ τῆς εἰρηνικῆς συμβιώσεως πάσης ἀνθρωπίνης κοινωνίας ;

Ἀποδείξεις δὲν ἔχομεν ἀληθῶς πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐνίσχυσιν τῶν βεβαιώσεων μας, βαλίζομεν δ' ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαθείας τῶν λειτουργῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ κρίνομεν ἐξ ἀναλογίας καὶ ὑπαγωγῆς, διασκεπτόμενοι δὲ ἐπὶ γνωστῶν γεγονότων παρεμφερῶν πρὸς τὰς πνευματικὰς ἐνεργείας προβαίνομεν εἰς τὰ περὶ τούτων συμπεράσματα (154).

Ἐπαθὴ τὴν λοιπὴν. Μετὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς μὴ ὑπάρξεως ἐπιστημονικῆς τιμῆς καὶ ἀμέσου ἀποδείξεως περὶ τῆς ἰκανότητος τῆς ὕλης περὶ τὸ κρίνειν καὶ διανοεῖσθαι καὶ βουλευέσθαι, ἥς γνωρίζομεν τὰς ἐξ ἀναλογίας καὶ ὑπαγωγῆς θεωρίας καὶ ἐκζητήσεις.

III

Εἶπεν ὁ ἱατρὸς Καβανὴς ὅτι αἱ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου πηγέζονσαι σκέψεις καὶ αἰσθημάτων καὶ διανοήματα καὶ βουλευματα παράγονται ἀπὸ τὸ ἐγκεφαλικὸν ὄργανον, ὡς παράγεται τὸ οὖρον ἀπὸ τοῦ νεφροῦς. Ἄλλ' ὁ ἴδιος Καβανὴς δέκα ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς προτάσεως ταύτης ἔγραψεν, «ἀδύνατον ἀποβαίνει εἰς ἡμᾶς νὰ νοήσωμεν τοὺς συνδέσμους τῶν ἀτόμων καὶ μορίων τῆς ὕλης, ἐξ ὧν παρήχθησαν πᾶσαι αἱ σοφαὶ τῶν ὄντων διοργανώσεις, χωρὶς νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν νοητῆς δυνάμεως κοινωνοῦσης εἰς τὴν ὕλην ἀκτινὰ τινα τοῦ ἰδίου πνεύματος» (Bertulus L'athe σελ. 96).

Εἶπεν ὁ Φόγτ ὅτι αἱ ἰδέαι παράγονται ἀπὸ τὸ ἐγκεφαλικὸν ὄργανον, ὡς ἡ χολὴ ἀπὸ τὸ ἥπαρ. Ἄλλ' ὁ ὁμόφρων αὐτοῦ Βύχνερ παρετήρησεν ὅτι ἡ ἐξομολόγησις εἶνε οἰκτρὰ, διότι αἱ μὲν παραγόμεναι ἰδέαι εἶνε πνευματικαὶ οὐτότητες, ἡ δὲ χολὴ σωματικὴ τοῦ ἥπατος ἐκκρίσις.

Ἄλλ' ὁ Maunsley ἠρώσκει τὰς ἐξ ἀναλογίας σκέψεις τοῦ ἐξ ἄλλων ἀφανιστέων τοῦ σώματος λειτουργῶν, ὁ δὲ ἡμέτερος συγγραφεὺς πρὸς τὸ σύστημα τοῦτο συμμορφούμενος ἐξομολογῶν τὰς πνευματικὰς λειτουργίας πρὸς τὴν ιδιότητα τῆς συστατικότητος τῶν μὲν καὶ τῆς σαρκὸς τῶν ζώων ὁργανισμῶν.

Ἡ δυνάμις τῆς συστατικότητος τοῦ μυός, λέγει ὁ συγγραφεὺς, εἶνε φαινόμενον βιολογικὸν ὑπαγόμενον εἰς τὸν γενικὸν νόμον τῆς θερμοδυναμικῆς, εἶνε μεταμορφώσις τῶν ἑλλῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων. Ὁ μυκτὸς ἱστός, ὡς πᾶς ἄλλος ἱστός, ἐμπεριέχει ἐν τῇ ἐνδοτάτῃ αὐτοῦ ὕλην τὴν χημικὴν ἐνέργειαν ἐν καταστάσει τάσεως, ὁ δὲ συνδυασμὸς τοῦ ὀξυγόνου μετὰ τῶν καυσίμων ὕλων τοῦ μυός, ὡς καὶ διάφοροι ἄλλοι συνδυασμοὶ τῶν χημικῶν στοιχείων συνεπείρ τῆς καύσεως, μεταμορφώσιν τὴν λαμβάνουσιν ταύτην δυνάμιν εἰς δυνάμιν παροῦσαν ἢ δρῶσαν.

Μετὰ ταῦτα, κατὰ τὴν αἰτίαν μὲν ἡ δυνάμις αὕτη μεταμορφοῦται εἰς τὸ φαινόμενον τῆς συστατικότητος τοῦ μυός καὶ εἴτα εἰς θερμοότητα καὶ μηχανικὴν ἐργασίαν, κατ' ἄλ- λους δὲ πρώτον εἰς θερμοότητα, ἥς μέρος μεταμορφοῦται εἰς φυσιολογικὴν ἐργασίαν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ὡς θερμοῦτης διαχέεται εἰς τὰ ἐκτός. Ἄλλ' ὅπωςδὴποτε ἡ συστατικότης παρέρχεται ἐκ χημικῶν ἐνεργειῶν καὶ ἐκ μηχανικῶν κινήσεων. Καθ' ὅν δὲ τὸν τρόπον μελετῶντες ἐκ τῆς ιδιότητος τῆς συστατικότητος τοῦ μυός (τοῦ κρέατος, τῆς σαρκὸς) δὲν λέγομεν ὅτι ἡ συστατικότης εἶνε αὐτοτελής τι ὄν, τὸ πνεῦμα ἢ ἡ ψυχὴ τοῦ μυός, οὕτω καὶ κατὰ τὰς πνευματικὰς τοῦ ἀνθρώπου λειτουργίας δὲν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχει ἐν αὐτῷ αὐτοτελής τις δυνάμις συνερραμμένη μετὰ τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης πρὸς παραγωγὴν κρίσεων καὶ ἰδεῶν καὶ συναισθημάτων.

Τὸ ἐγκεφαλικὸν ὄργανον ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ παράγῃ φαινόμενα νοήσεως καὶ λόγου καὶ βουλήσεως διὰ χημικῶν καὶ μηχανικῶν κινήσεων τῶν μορίων, ἐξ ὧν σύγκεται, ὡς οἱ μύωνες ἔχουσι τὴν ιδιότητα τοῦ συστέλλεσθαι καὶ διαστέλλεσθαι, χάριν τῆς ὁποίας κινεῖται τὰ διάφορα τοῦ σώματος μέλη (152—153).

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ συγγραφεὺς, ἀλλ' οἱ στοιχειωδότεροι τῆς λογικῆς κανόνες ὑπαγορεύουσιν ὅτι εἰς τὰς ἐξ ἀναλογίας κρίσεις καὶ εἰς τοὺς ἐμμένους τρόπους τῆς ἀποδείξεως ἐπιστημονικῆς τιμῆς ἀληθείας δέον νὰ ὑπάρχωσι δύο στοιχεῖα συναπαρτιζόμενα τὸν ὅρον τῆς ὀρθότητος τοῦ συλλογισμοῦ καὶ τοῦ ἐξ ὑπαγωγῆς συμπεράσματος. Ἀφ' ἐνὸς μὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πρότασις ὀρίζουσα τὴν οὐσίαν ἐνὸς γεγονότος ἢ διεξηρουῶσα τὸν τρόπον τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ ἢ ἀκριβοῦσα μὲν ἢ πλείονας

των ιδιοτήτων αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἑτέρου γεγονὸς ἔχον ὁμοίους χαρακτήρας τοῦ πρώτου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξ ἀναλογίας ἐφαρμόζομεν τὴν προκειμένην πρότασιν. Ὁρίζοντες γ. λ. ὅτι ἡ πηγὴ τῶν λειτουργιῶν τοῦ στομάχου πηγάζει ἀπὸ τὴν πηγὴν Α., δυνάμεθα μετὰ λόγου μὲν καὶ περισκέψεως, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς πιθανότητος ὅτι δὲν ἀφιστάμεθα τῆς ἀληθείας, ν' ἀποδώσωμεν καὶ εἰς τὰς λειτουργίας τοῦ ἥπατος τὴν αὐτὴν πηγὴν, καθόσον ἀμφότερα τὰ γεγονότα εἶνε ἀναμφισβητήτως φαινόμενα βιολογικὰ καὶ συγγενή.

Ἀλλὰ τίς εἶνε ὁ προτεινόμενος ἡμῖν συλλογισμὸς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῶν «Ψυχώσεων», εἴνεκεν οἱ ὅροι τῆς ἐξ ἀναλογίας σκέψεως καὶ ὑπαγωγῆς; Ἰδοὺ οὗτος.

Αἱ σάρκες ἢ μύες τοῦ σώματος τῶν ζώων ὄντων ἔχουσι τὴν βιολογικὴν δύναμιν τῆς συστατικότητος παραγομένην ἀπὸ φυσικοχημικὰς μεταμορφώσεις καὶ κινήσεις ὑλικῶν μορίων.

Καὶ ἡ ἱκανότης ἔχει τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης πρὸς παραγωγὴν πνευματικῶν φαινομένων ἠρτῆται ἀπὸ τῶν δυνάμεων καὶ χημικῶν αὐτῆς ἀλλοιώσεως καὶ μεταβολῆς.

Ὡς δὲ πρὸς ἐξήγησιν τῆς συστατικότητος τῶν μύων οὐδόλως συναισθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποθέσωμεν τὴν ὑπαρξίν δυνάμεως ἀνεξαρτήτου αὐτῶν, οὕτω δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ τὴν παραγωγὴν τῶν πνευματικῶν φαινομένων διὰ τῶν μεταμορφώσεων καὶ κινήσεων τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων.

Τὴν σαθρότητα τῶν βάσεων τοῦ συλλογισμοῦ τούτου καὶ τὰς ἐν αὐτῷ περιεχομένης λογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀποπλάνησις θὰ καταστήσωμεν προφανεῖς διὰ τῆς ἀποδείξεως δύο προτάσεων, τῶν ἑξῆς.

Πρώτην

Δὲν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ἰδιότης τῆς συστατικότητος τῶν μύων, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου βιολογικοῦ φαινομένου, εἶνε ἀπλοῦν ἐξαγόμενον φυσικο-χημικῶν μεταμορφώσεων καὶ κινήσεων τῆς ἀνοργάνου ὕλης ἀνεξαρτήτων πύσης διαφόρου φύσεως δυνάμεως.

Δεύτερον

Καὶ ἐὰν ἡ περὶ ζωῆς καὶ τῶν βιολογικῶν γεγονότων τῶν ὕλιστων δοξασία ἐπιστημονικῶς ἐβεβαιώτο, ἡ ἐπέκτασις αὐτῆς κατ' ἀναλογίαν καὶ ὡς ἐξ ὑπαγωγῆς ἐπὶ τῶν πνευματικῶν φαινομένων θὰ ἦτο ὕλως ἀδύνατος καὶ παράλογος.

IV

Ἡ συστατικὴ τοῦ μύος ἰδιότης ἠρτῆται ἀπὸ τὴν ζωικὴν δύναμιν τοῦ ὅλου σώματος, διότι ὁ ἴστος νεκροῦ δὲν ἔχει τὴν βιολογικὴν τῆς

συστατικότητος ἰδιότητα. Καὶ τοῦτο μὲν ἀνομολογεῖ ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ψυχώσεων», ἀλλὰ συγχρόνως διδάσκει ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε φαινόμενον τῆς χημικῆς συνθέσεως τῶν μορίων τῆς ὕλης καὶ τῶν κινήσεων καὶ μεταμορφώσεων αὐτῆς. Ἐπὶ δὲ τῆς ὕλης ταύτης δοξασίας εἰς οὐδεμίαν προβαίνει ἀνάλυσιν, οὐδεμίαν ἐπ' αὐτῆς ἐπιχειρεῖ σπουδαίαν συζήτησιν, ἀλλὰ προτείνει ὡς ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν καὶ ὡς δόγμα θετικὸν καὶ ἀμφισβήτητον. Καὶ ὅπως ἀρκεῖ ν' ἀνοίξῃ τις οὐρανὸν ποτε φυσιολογικῶν συγγραμμάτων, ὅπως πεισθῇ ὅτι τὸ ἀκατανόητον ὄν καὶ σπουδαῖον ζήτημα περὶ τῆς οὐσίας τῆς ζωικῆς ὑποθέσεως οὐδεμίαν ἔσχε λύσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἡ δὲ ὑπὸ τῆς σχολῆς τῶν ὕλιστων προτεινόμενη εἶναι ὕλως ἐναντία εἰς τὰ γεγονότα, εἰς τοὺς περιγραφὰς τῆς ζωῆς χαρακτήρας καὶ ἰδιότητας καὶ εἰς τὰς δοξασίας τῶν ἐπιφανεστέρων τῆς ἐπιστήμης ἐρημνέων. Αὐτοὶ κατὰ τὸν κλεινὸν Κλαύδιον Βερνάρδον, «ἡ ζωὴ εἶναι δημιουργία. Τὸ δὲ διακρίνον τὸ ἔμφυχον πλάσμα δὲν εἶνε ἡ οὐσία τῶν φυσικο-χημικῶν φαινομένων, ἀλλ' ἡ δημιουργία τοῦ ὁργανισμοῦ ἀναπτυσσόμενου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν μιᾶς ἰδέας ἐκδηλούσης τὴν φύσιν τοῦ ζῶντος πλάσματος καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς. Τὸ οὐσιώδες εἰς τὴν ζωὴν, τὸ μὴ ἀναγόμενον οὐτε εἰς τὴν χημείαν οὐτε εἰς τὴν φυσικὴν οὐτε εἰς οὐρανὸν ποτε ἄλλο πρᾶγμα, εἶνε ἡ ἀεσιόζουσα ἰδέα κατὰ τὴν ἀνέλιξιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς. Ἦν παντὶ ζωικῷ σπέρματι ὑπάρχει μία δημιουργικὴ ἰδέα».

Τοιαύτην ἔχοντες αὐθεντίαν καὶ τοιοῦτον ὁδηγὸν καὶ διδάσκαλον, δυνάμεθα μετὰ θάρρους νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ζωικῶν φαινομένων, ὅπως ἐξελέγξωμεν τὴν φυσιολογικὴν τῶν ὁλοδοξούντων ἀποπλάνησιν.

Τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ἐμφανῶς καταδεικνύουσιν ὅτι πάντα τὰ ἔμβια ὄντα εἶνε προικισμένα ἰδιαιτέρας διὰ μυστηριώδους καὶ ἰδιονόμου πλαστικῆς δυνάμεως σκοπῆως ενεργούσης καὶ διοικούσης τὰς φυσικο-χημικὰς τοῦ σώματος κινήσεις, πρὸς διαμόρφωσιν καὶ συντήρησιν τῆς ζωικῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ εἶδους, εἰς ὃ ἕκαστον ἐνέχει. Αἱ ἐν τῷ ζωικῷ πλάσματι διεξαγόμεναι φυσικο-χημικαὶ λειτουργίαι διέπονται βεβαίως ὑπὸ τῶν γενικῶν νόμων τῶν ἀνοργάνων σωμάτων, ἀλλὰ διευθύνονται, τροποποιεῦνται, μεταβάλλονται, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξουδετεροῦνται ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ζωικῆς δυνάμεως. Ἡ τροφὴ σύγκειται ἐκ στοιχείων ἀνοργάνου ὕλης, ἀλλ' ἡ μυστηριώδους τῆς ζωῆς ἀρχὴ κανονίζει τὴν πέψιν, διαχωρίζει τὰ τρόφιμα ἀπὸ τὰ περιττὰ στοιχεία, διαβιβάζει τὰ πρῶτα διὰ τοῦ αἵματος εἰς τὰ διάφορα τοῦ σώματος μέλη, μετα-

βάλλει δ' αὐτὰ εἰς ζωικά μόρια ἀναμεῖσαι καὶ προὐπάρχοντα. Οἱ ἴστοι καὶ πάντα τὰ συν-αποτελούμενα στοιχεία τὸ ζωικὸν πλάσμα θὰ ἐφθείρουντο διὰ τῆς ἀδιαλείπτου ἐργασίας, ἐν δειήνουντο μόνον ἀπὸ τοῦς φυσικο-χημικοῦς νόμους τῆς ὕλης, ἀλλ' ἡ ζωικὴ ἀρχὴ ἔργουπος τῆς ζωῆς φύλαξ, δι' ἧλλων ἐπενεργοῦσα νόμων ἐξουδετερώνει τὴν φθοράν, ζωογονεῖ τὰς σωματικὰς ἐνεργείας καὶ δεσπόζει κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀνέλιξιν τῆς ζωῆς. Καὶ ὁρθῶς ἐκάλεσεν ὁ Κλαύδιος Βερνάρδος τὴν ζωικὴν ἀρχὴν ἰδέαν δημιουργικὴν, διότι αἱ δυνάμεις αὐτῆς δὲν ἀναπτύσσονται τυχαίως καὶ ἀσκοπῶς ἀπεναντίας, ἐνεργοῦσι, καὶ ἀναπαράγουσι καὶ μεταβάλλουσι πρὸς ἓνα ὠρισμένον καὶ προδιαγεγραμμένον σκοπὸν, πρὸς συντέλεσιν ὠρισμένου ὄντος κατὰ νοητικὴν καὶ λογικὴν ἐνεργότητα προφανῶς ἀντικαταστήσαντες εἰς τὴν ἀδράνειαν ἢ εἰς τὰς μηχανικὰς μεταβολὰς τῆς ἀνοργάνου ὕλης. Οὕτω δέ, τὰ αὐτὰ βρώματα καὶ σωματικὰ μόρια εἰσαγόμενα εἰς τὸν στόμαχον τοῦ λέοντος, τοῦ ἵππου, τῆς ὄρνιθος, τοῦ κυνός, τοῦ ἥρπενος καὶ τοῦ θήλεος μεταβάλλονται διαφοροτρόπως, συμφῶνως πρὸς τὴν ἀναπλαστικὴν τῆς ζωῆς δύναμιν ἑκάστου αὐτῶν. Ἡ ὕλη τῆς ὁργανώσεως εἶνε πάντοτε ἡ αὐτή, ἀλλ' ὁ ἐργάτης διάφορος, διότι ὁ εἰς κατεργάζεται τὸν ἵππον, ὁ ἑτερος τὸν λέοντα καὶ ὁ ἄλλος τὸν κύνα, καὶ οἱ μὲν παραγωγὴ πάντων εἶνε ἡ ζωὴ, ἀλλ' ἡ ζωὴ παραστάδουσα τὰς ἀπείρους ποικιλίας μορφῶν καὶ ἐνστίκτων καὶ εἰδῶν μηδέποτε συγχωρεμένων καὶ μετὰ θανασίας πάντοτε σταθερότης ἀμεταβλήτως διατηρουμένων διὰ νόμων ἐπιβαλλομένων ἐπὶ τῆς ζωῆς ὕλως ἀνεξαρτήτων τῶν νόμων τῆς ἀνοργάνου ὕλης.

V

Ἀποκρούων τὰς δοξασίας τῶν ὕλιστων, καθ' ὅς αἱ βιολογικαὶ δυνάμεις καὶ λειτουργίαι εἶνε τὸ ἐξαγόμενον τῆς μεταμορφώσεως τῶν φυσικο-χημικῶν ἰδιοτήτων τῆς ἀνοργάνου ὕλης, πρεσβεύων δὲ ἀπεναντίας ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε ἀρχὴ ἰδιόρρυθμος καὶ μυστηριώδους συνεργαζομένη μετὰ τῶν φυσικο-χημικῶν νόμων, διαχωρίζουσα δὲ τὸ τῶν ὀρυκτῶν βασίλειον ἀπὸ τὸ βασίλειον τῆς ὁργανώσεως καὶ τῆς ζωῆς, θέλω κυρώσει τὰς ἐπαγγελίας ταύτας ἐπικαλούμενος τὴν αὐθεντίαν τῶν μεγάλων τῆς ἐπιστήμης ἐρημνευτῶν.

Προκειμένου περὶ φυσικο-χημικοῦ ζητήματος οὐδεὶς ἀρροδιώτερος ν' ἀποφανθῇ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐπιφανοῦς Liebig. Ἰδοὺ δὲ τί διδάσκει ὁ σοφὸς οὗτος καθηγητὴς περὶ τῶν λειτουργιῶν τῶν ἔμβιων ὄντων. Εἰς τὰς ἐνεργούσας ἐπὶ τῶν ἀνοργάνων σωμάτων δυνάμεις, τῆς συναρθείας τουτέστι τῶν μορίων, τῆς κρυσταλ-

λώσεως, τῆς θερμότητος, τῆς χημικῆς ἀλλοιότητος, πρέπει ἀναγκαιῶς νὰ προσθέσωμεν νέαν δύναμιν ὕλως ἰδίαν τῶν ὁργανικῶν ὄντων, ἐξ ἧς διέπεται ὁ σύνδεσμος τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὰ στοιχείων, τὴν ζωικὴν δύναμιν. Ἡ τελευταία αὕτη δύναμις μόνη κανονίζει ἐν τῷ ζωικῷ πλάσματι πᾶσαν ἐνεργειαν δυνάμεν νὰ ἐπιφέρει ἀλλοιώσιν τινα εἰς τὴν τακτικὴν λειτουργίαν τοῦ ζωικοῦ ὁργανισμοῦ συμφῶνως πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ. Οἱ μὴ ἔχοντες γνῶσιν τοῦ τρόπου τῶν ἐνεργειῶν τῆς φύσεως δύναται μόνον νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ὑπαρξίν τοιαύτης δυνάμεως, οὐδέποτε δὲ πεπειραμένος φυσιολόγος δύναται νὰ παραδεχθῇ δοξασίαν ἀντιστρατευομένην πρὸς τὸ γεγονὸς τῆς ὑπάρξεως ζωικῆς δυνάμεως. Εἰς τὰ ζῶντα σώματα αἱ χημικαὶ δυνάμεις ὑπὸκεινται εἰς τὴν ἰδέαν. Ἐπὶ τοῦ κύρους τῆς αὐθεντίας ταύτης καὶ ἄλλων διαπεπῶν τῆς Γερμανίας φυσιολόγων ἐρεϊδόμενος ὁ Nall: Ueber den ἐπάγεται:

«Ἡ ἔρησις τῆς προὐπάρξεως καὶ ἐπιδράσεως τῆς ἰδέας ἐπὶ τῆς ὕλης εἰς τοὺς ζῶντας ὁργανισμοὺς οὐδόλως διαφέρει τῆς ἀλλοκότου βεβαιώσεως, καθ' ἣν τὰ εἴκοσι τέσσαρα γραμματα τοῦ ἀλφαβήτου συνεργαζόμενα μετὰ τῆς μελέτης καὶ μετὰ τῶν στοιχείων τοῦ γράμματος συντάσσουσι τὰ τελειότερα καὶ σπουδαιότερα τῶν συγγραμμάτων». (De Materialismo et les sciences naturelles Kεφ: II §. 4.).

Ἡ δοξασία τῶν διαπρεπεστέρων φυσιολόγων ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου εἶνε ὁμόφωνος, πάντων ἀποδεχομένων τὸ ὕλως ἰδιόρρυθμον τῆς ζωικῆς ἀρχῆς καὶ τῶν διεπόντων αὐτὴν νόμων, αἱ δὲ ἐπιστημονικαὶ ἐρίδες καὶ διαμάχαι ἐπεγείρονται ἐπὶ τῶν χαρακτήρων καὶ ἰδιοτήτων καὶ ἐπὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς.

Καὶ τινὲς μὲν τῶν φυσιολόγων, ἀπαρτίζοντες τὴν σχολὴν τῶν «ψυχικῶν» (animistas) πρεσβεύουσιν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς διέπεται ἀπὸ τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου δύναμιν, ἐξ ἧς ἐκπορεύονται καὶ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις. Ἡ πνευματικὴ τοῦ ἀνθρώπου ὑπόστασις μετὰ συνειδήσεως ἐνεργοῦσα παράγει τὰς νοητικὰς καὶ βουλευτικὰς ἐνεργείας, τὰς δὲ μηχανικὰς τοῦ ὁργανισμοῦ λειτουργίας διευθύνουσα καὶ ζωοποιούσα ὕλως ἐνστιγμιακῶς καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς αὐτοσυνειδήσεως καὶ τῶν νοητικῶν καὶ βουλευτικῶν δυνάμεων παράγει τὰ ζωικά φαινόμενα. Ἡ ψυχὴ, ὡς σώματος ἐν τῇ οὐσίᾳ, εἶνε κατὰ τοὺς φυσιολόγους τῆς σχολῆς ταύτης, πολλαπλὴ ἐν ταῖς δυνάμεσιν καὶ ἐνεργείαις αὐτῆς. Ἡ ψυχὴ, λέγει ὁ Huxthke, δὲν εἶνε τὸ ἐξαγόμενον σωματικῶν ἐνεργειῶν, ἀλλ' εἶνε δημιουργικὴ δύναμις, παραγματοποιῶσα ἐπὶ τῶν ἀνοργάνων σωμάτων δυνάμεις, τῆς συνεχούσης εἰς ἐν τὰ στοιχεία τοῦ ὑπ' αὐτῆς παραχθέντος ὁργανισμοῦ. Ὁ σωματικὸς καὶ

πνευματικὸς ἡμῶν βίος εἶνε ἡ ἰδέα τοῦ Ἐγὼ ἀνεκτισσομένη βαθμὴδὸν εἰς τὸν ὀργανικὸν κόσμον (Hettinger Apol: Kap 7: on). Ὁ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ ὁρίσας καὶ ἀνακαλύψας τοὺς νόμους τῆς θερμοδυναμικῆς C. A. Hirn, ἐν τῇ περὶ ἀναλύσεως τῶν στοιχείων τοῦ σύμπαντος συγγραφῇ του διδάσκει «ὅτι ὁ ἐμφυχοῦς κόσμος σύγκεται ἐξ ἀνοργάνων στοιχείων ἐνεργούντων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μιᾶς διοικούσης ἐνιαίας δυνάμεως, ἥς ἡ οὐσία ἀπαρτίζεται στοιχεῖον ὅπως διάφορον. Τὰ γεγονότα μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ ἐμβίον πλάσματα εἶνε ζῶντες ὀργανισμοὶ μιᾶς ψυχικῆς ἐνότητος ἐργαζομένης διὰ τῶν νόμων τῆς φύσεως» (Βιβλίον V. Kap: δ').

Ἐτεροὶ τῶν φυσιολόγων, ἀνέκοντες εἰς τὴν πειραματικὴν σχολήν, ἀποκηρύσσοντες τὴν περὶ ζωῆς ὕλιστικὴν δοξασίαν, περιορίζονται ἐπὶ ὅπως νὰ βεβαιώσωσιν τὴν ὑπαρξίν μιᾶς ἰδέας δημιουργικῆς ἐμφαινόμενης εἰς πάντας τοὺς ζωικούς ὀργανισμούς, χωρὶς νὰ ὁρίσωσιν τὴν οὐσίαν τῆς ὑποστάσεως αὐτῆς. Ὁ Müller συντάσσόμενος μετὰ τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου ἀποφαίνεται ὡς ἑξῆς: «Ἐν ἔργον μηχανικῆς τέχνης κατασκευάζεται δι' ὕλικῶν μὲν στοιχείων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν δὲ ἰδέας, ἣν ἔχει ὁ τεχνίτης ἐν τῷ νῷ. Οὕτω καὶ εἰς τὴν βίαν παντὸς ἐνοργάνου ὅντος ὑπάρχει μία ἰδέα, συμφώνως δὲ πρὸς τὸ σχέδιον καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῆς διασκευάζονται πάντα τὰ μέλη τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν προὐρίσται. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐνυπάρχει ἐν τῷ σπέρματι πρὸ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ διαμορφοῦ τὰ διάφορα μέρη σκοπίμως καὶ ἐναρμονίως». (Φυσιολ. τοῦ ἀνθρώπου. Σελ. 23.)

Ἄλλοι ἐπὶ τέλους πρεσβεύουσιν ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε δύναμις αὐτοτελὴς καὶ ὅπως τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ἀνεξάρτητος καὶ διάφορος τῆς ἀρχῆς τῶν λοιπῶν ὀργανικῶν ὄντων. Ἡ ζωὴ, ἔλεγεν ὁ Κουβιέ, δὲν εἶνε προῖον τῆς ὕλης, ἀλλ' ἡ ζωικὴ δύναμις ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς ὕλης (Le Règne animal). Τὴν ἰδέαν ταύτην σχολιάζων ὁ Flourens ἔγραφε. «Τὸ ἐμβίον πλάσμα δὲν ζῇ χάριν τῶν ἐνεργειῶν τῶν φυσικο-χημικῶν λειτουργιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλ' αἱ λειτουργίαι αὗται καλοῦνται διότι ὁ ὀργανισμὸς ζῇ. Ἄν ζῇ ἡ ὕλη, ἀλλ' ἡ ζωικὴ δύναμις ζῇ ἐν τῇ ὕλῃ, κινεῖ αὐτὴν καὶ ἀδιαλείπτως μεταβάλλει καὶ ἀνανεώνει» (De la vie et de l'intelligence). Περιεργείας δ' ἔβριον εἶνε ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ὕλιστικὸς πρεσβεύων δοξασίας Burmeister εἰς τὴν περὶ «Δημιουργίας» συγγραφὴν αὐτοῦ (Σελ. 304. Hellingor Kap. VII), παραδέχεται τὴν ὑπόστασιν τῆς αὐτοτελοῦς ζωικῆς ἀρχῆς γράφων τὰ δε. «Ἡ ὕλη δὲν εἶνε τὸ ἐνεργοῦν πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ στοιχεῖον, ἀπεναν-

τίας δὲ ἡ μορφολογικὴ τοῦ ὀργανισμοῦ δύναμις δεσπόζει ἐπὶ τῶν ὕλικῶν στοιχείων. Ἡ ἐνοικοῦσα ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς δύναμις εἶνε μία τῶν φάσεων τῆς ζωῆς. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν νὰ ὁρίσωμεν τίς εἶνε ἡ οὐσία τῆς ζωικῆς δυνάμεως, γνωρίζομεν μόνον ὅτι αὕτη διαμορφοῦ τὴν ὕλην, ἐνδὸς διαρκείας ἡ ζωὴ, αἱ δὲ χημικαὶ ἐνεργεῖαι ἐπενεργοῦσιν ἀκαλῶς εἰς τὸν ὀργανισμὸν μετὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς». Καὶ ὁ Virchow μὴ παραδεχόμενος τὴν ὁρθότητα τῆς περὶ δημιουργικῆς τῆς ζωῆς ἰδέας καὶ ἀρχῆς δοξασίας οὐδόλως ἀμφισβητεῖ τὴν «ἐν ἐκείνῳ ζωικῷ ὀργανισμῷ ἐνυπάρχονσαν ὁρμήν πρὸς κτήσιν ὁρισμένου τύπου, ἐξ ἧς πηγάζει προοδευτικὴ καὶ κανονικὴ ἐργασία». Ἀλλὰ τότε, λέγει ὁ Cuvier, ἐπὶ τίνι λόγῳ δὲν ἀναγνωρίζομεν τὴν ὑπαρξίν ἐξ ἑλκτικῆς καὶ ἀνεξέκτικῆς οὐ δυνάμεως κινήσεως καὶ διοικούσης τὰ μηχανικὰ καὶ φυσικο-χημικὰ φαινόμενα, μὴ συνταυτίζομένης δὲ μὲν αὐτῶν; (Les Phenom: physiologiques de la vie.). Καὶ ὁ περιφανὴς τῶν φυσιολόγων Κάρολος Νοδέν, μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, ἔγραφε πρὸς τὸν καθηγητὴν Εὐρέικον Ζολὴ τὴν 10ην Ὀκτωβρίου 1876 τάδε. — «Ἀναγνώσκω εἰς ἄρθρον τῆς «Ἐπιστημονικῆς Ἐπιθεωρήσεως» τοῦ Ἀλέκτορος Λουμάν, ὅτι ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὁρμὴν τὴν ἰδέαν τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἀνοργάνου ὕλης ἀπὸ τῆς ἀλυσιστέρας τῆς ζωῆς ἐμφανίσεως. Ἐγὼ φρονῶ τὰ ἐναντία, συμφωνῶ δὲ μετὰ τοῦ Ζανέ, ὅτι ἔβυσσος ἀδιάβατος διαχωρίζει τὴν ἀνόργανον ἀπὸ τὴν ζωικὴν ὕλην. Ἐπειδὴ τῷ ὄντι ὅρος τῆς ζωῆς εἶνε ἡ ἐν τῷ ἐμβίῳ πλάσματι δυνάμις διαπυρνομένη ὑπὸ τὴν μορφήν κυτταροδύου ἢ σωματικῆς κινήσεως. Ἀλλὰ πρὸς ἀδιάλειπτον διακίνησιν τοιαύτης δυνάμεως πρέπει ἀνεγκλίως αὕτη νὰ ὑπάρχῃ. Ἐἴτε πρόκειται περὶ ἐνὸς ἀπλοῦ ζωικοῦ κυττάρου (monère), εἴτε πρόκειται περὶ ἄλλου ζῶον ἐντελεστερέου ὁ ὅρος τῆς ζωῆς εἶνε πάντοτε ὁ αὐτός. Τὰ ἐναντία παρατηροῦνται εἰς τὴν ἀνόργανον ὕλην. Μεταξὺ τοῦ κόσμου τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνοργάνου ὕλης ὑπάρχει τοιαύτη ἀπόστασις ὅση ὑπάρχει μεταξὺ ὁ ὄντος τινος καὶ τοῦ μη ὄντος».

Ἄν ἐπιχειρῶ ἐνταῦθα κριτικὴν ἀνάλυσιν τῶν διαφύρων ταύτων δοξασιῶν, διότι ἡμισὶ ἀντιστρατεύονται πρὸς τὴν ὕλιστικὴν παραδοξολογίαν, οὐδεὶς δὲ τῶν ἐπιφανῶν φυσιολόγων, πλὴν τῶν φραντικῶν τοῦ ὕλισμοῦ ἀπαδόν, παραδέχεται τὴν προτεινομένην ἡμῖν διδασκαλίαν, περὶ ἐκπορεύσεως τουτέστι τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς φυσικο-χημικῆς τῆς ὕλης δυνάμεως ἀνεξαρτήτους πάσης ζωικῆς ἀρχῆς ἢ δυνάμεως ἢ ἰδέας.

VI

Καὶ τόρα, ἱατρὲ, ἂς προχωρήσωμεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς λογικότητος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μᾶς προσκαλεῖτε.

Σεῖς λέγετε. Τεθέντος ὅτι τὰ βιολογικὰ φαινόμενα, ἡ συστατικότης τοῦ μύου, ἡ πέψις τοῦ στομάχου, ἡ ἐκκρίσις τῆς χολῆς ἀπὸ τοῦ ἥπατος εἶνε τὸ ἐξαγόμενον φυσικο-χημικῶν τῆς ὕλης ἐνεργειῶν, δυνάμεθα δι' ἀναλογίας καὶ ἐξ ὑπαγωγῆς νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὰ φαινόμενα τοῦ πνευματικοῦ βίου ἐκπορεύονται ἀπὸ τῆς μηχανικῆς δυνάμεως τῶν κυττάρων τοῦ ἐγκεφάλου.

Ἀλλὰ δὲν νομίζετε ὅτι θὰ ἦτο σύμφωνον πρὸς τὴν λογικὴν καὶ πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν συμφέρον νὰ φέριτε πρῶτον ὡς ὁριστικὴν τινα λύσιν τὸ περὶ τῆς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως τῆς ζωῆς ζήτημα πρὶν ἢ προτείνετε τὴν ὅψιν ἡμῶν διδομένην καὶ εἰς τὰ ψυχικὰ φαινόμενα;

Σεῖς ὁμολογεῖτε ὅτι δὲν ἔχετε ἔμεσον τινα ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν βεβαιώσαν τὴν περὶ τῆς ἐκινότητος τῆς ὕλης περὶ τὸ διασκέπτεσθαι καὶ βουλεύεσθαι διδασκαλίαν σας καὶ ὡς ἐκ τούτου προσφεύγετε εἰς ἀναλογίας, ἀλλὰ δὲν γνωρίζετε ἄρα γε ὅτι ὁ πρῶτος κανὼν τῆς λογικῆς, κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ συλλογίζεσθαι, εἶνε ἡ ὑπαρξίς γεγονότος ἢ ἀναμφισβήτητος τις ἀλήθεια ἢ γνωστὰ καὶ ἀνεμφισβήτητα θεωρήματα, ἕτινα πρόκειται νὰ ἐπεκταθῶσιν ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν γεγνημένων, ἐφ' ὧν γίνονται αἱ ἐρευνῆσαι καὶ ἐπιστημονικὰ ἐκζητήσεις;

Ἀλλ' εἶνε ἄρα γε ἀληθὲς ὅτι τὰ βιολογικὰ φαινόμενα εἶνε ἐξαγόμενα τῆς μηχανικῆς τῶν ὕλικῶν μορίων συνθέσεως; εἶνε δὲ ἐπιστημονικῶς βέβαιον ὅτι ἡ χημεία τῆς ζωῆς δὲν διαφέρει τῆς χημείας τοῦ θανάτου, ἢ ἐξηκριβώθη ὅτι μεταξὺ τοῦ ἐνοργάνου καὶ ἀνοργάνου βασιλείου οὐδεμία ὑπάρχει ἀπόστασις, ἀφοτέρων ὑπὸ τῶν αὐτῶν διεπομένων μηχανικῶν νόμων;

Ἐπομένῳ ἀνωτέρῳ ὅτι αἱ διάφοροι φυσιο-λογικαὶ σχολαὶ ἀκυροῦσι τὰς περὶ ζωῆς θεωρίας τοῦ ὕλισμοῦ, ἀλλὰ πλὴν τούτων καὶ οἱ περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας διατρέποντες διαμαρτύρονται κατὰ τῆς προτάσεως, ἢν ἐθέσατε ὡς βᾶσιν ἐξ ἀναλογίας συλλογισμοῦ. Καὶ ὁ Παστέρ διὰ τῶν γενομένων ὑπ' αὐτοῦ πειραμάτων, καὶ ὁ Φλουράνς, καὶ ἡ Ακαδημία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων, καὶ ὁ Ερμενβέργ, καὶ ὁ Σούσις, καὶ ὁ Οὐγγερ καταδικάζουσι τὴν θεωρίαν σας, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πρόεδρος τῆς Βρετανικῆς ἐταιρίας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν Stokes, οὐδενος οἱ ὕλιστᾶ ἐπεκαλέσαντο τὴν αὐθεντίαν παρεμηνεύοντες τὰς ἰδέας του, ἐν δημοσίᾳ τῶν φυσιολόγων συνελεύσει ἀπεκήρυξε τὴν περὶ ζωῆς φαντασιο-

πληξίαν, τὴν ὁποίαν ὡς ἐπιστημονικὸν μᾶς προτείνετε ἔξωμα. Παραδεχθεῖς ὡς λίαν πιθανόν, καίτοι μὴ ἐσέτι ἀποδειχθέν, τὸ δυνάμει (possibilities) νὰ ἐφαρμοσώμεν τοὺς νόμους τῆς νεκρᾶς ὕλης ἐπὶ τῶν ἐμβίων ὄντων, ἀνωμολόγησαν ἕμα ὅτι τὰ πράγματα μᾶς ὀδηγῶσιν ἀνεγκλίως νὰ παραδεχθώμεν καὶ τὴν ὑπόστασιν μυστηριώδους τινος ἀρχῆς. Συμφώνως πρὸς τὰς πεποιθήσεις μου ἡ ἰδιόρρυθμος αὕτη ἀρχὴ (sui generis) δὲν διατηρεῖ, οὐδὲ ἐκμηδενίζει τοὺς συνήθεις τακτικὸς νόμους τῶν σωμάτων, ἀλλ' ἐργάζεται μετ' αὐτῶν καὶ δι' αὐτῶν πρὸς ἐπίτευξιν ὁρισμένου σκοποῦ καὶ σχεδίου. Ἀλλὰ τίς εἶνε ἡ ὑπόστασις τῆς μυστηριώδους ταύτης ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν καλοῦμεν ζωὴν; Ἰδοὺ τὸ μυστήριον (Stewart. Unsee world. Gal. Met. σελ. 317).

Ἀποκαλύψατε, ἱατρὲ, τὸ μυστήριον. Ἐργασθῆτι μετὰ τῶν συναδέλφων σας, ὅπως ἐξελέγητε τὴν πλάνην τῶν περιφανῶν φυσιολόγων καὶ φυσιολόγων. Ὁ Denys Cochin εἰς συγγραφὴν δημοσιευθεῖσαν κατὰ τὸ 1888 «περὶ ζωῆς» ὁρίζων τὴν ἐπιστημονικὴν θέσιν τοῦ προκειμένου ζητήματος βεβαίως ὅτι, «ὅμως πλανήσθε ἐπὶ ἀνεπιστήμονος δόξῃ, ἐστὶ δὲ θήματα ἐσφαλμένης τῶν πραγμάτων σταθμίσεως. Παρατηρήσατε εἰς τὰ ὄργανα τῶν ἐμβίων ὄντων τὴν λειτουργίαν χημικῶν νόμων συλλειτουργούντων μετὰ τῆς ζωικῆς ἀρχῆς καὶ ἐξελάβετε αὐτοὺς ὡς παράγοντας τὴν ζωὴν, τὸν δὲ ζωικὸν σπινθῆρα παρηγωνίσατε» (Kap. 7ον). Ἀποκρούσατε τὰς ἐπιστημονικὰς ταύτας ἐκθέσεις καὶ ἀποδείξατε τὴν ὑπόστασιν τῶν προτάσεών σας. Τότε δέ; Τότε θὰ εὐρεθῆτε ἴσως εἰς θέσιν νὰ λύσητε τὸ ὑπὸ τοῦ ἐξόχου ἱατροῦ Βοερσβίου τεθέν ζήτημα, ἐάν τουτέστιν ἡ θεραπευτικὴ τέχνη ὠφέλησε τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῶν γνώσεών της περισσότερον ἢ ὅσον ἐβλάψε διὰ τῶν σφαλμάτων της; τότε ἡ νοσολογία θὰ προβαίνει ἴσως ἀσφαλύτερον εἰς τὰς διεγνώσεις της καὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς χημικῆς μεθόδου κατὰ τὴν χορηγίαν τῶν φαρμάκων της, ἀλλὰ μὴ ἔλθῃτε οὐδὲ τότε νὰ μᾶς εἴπητε ὅτι διὰ τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τῆς ζωῆς διδέτε ὑπόστασιν τινα εἰς τὰς περὶ ψυχῆς τερατολογίας σας, διότι καὶ τότε ὁ κατ' ἀναλογίαν συλλογισμὸς σας ἔσεται καὶ ἀσύστατος καὶ παράλογος, αἱ δὲ διαμαρτυρίαι τῶν ἐχόντων δικαίωμα νὰ ἐγείρωσι τὴν φωνὴν ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης θ' ἀποκρούσωσι τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐπαγγελίας σας. Καὶ δὲν ἀκούετε ἀπὸ τοῦδε τὰς ἐντόνους ταύτας διαμαρτυρίας; Ἡ ζωὴ εἶνε τὸ μέγα μυστήριον, ἀλλ' ἐάν ἐπὶ αὐτὴν προχωρήσωμεν εἰς τὴν μελέτην τῶν πνευματικῶν φαινομένων, εἰσαρχόμεθα τότε εἰς ἄλλην σφαῖ-

ραν ἐσθλακρίτως τῆς πρώτης μυστηριωδεστερᾶν, διότι κατὰ τὴν μελέτην τῶν ψυχικῶν γεγονότων ἡ ἐπιστήμη μᾶς χρησιμεύει μόνον, ὥπως διαγνώσωμεν τὸ βάθος τῆς ἀμειψίας, καὶ ὥπως μᾶς δηγήσῃ εἰς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ συναισθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικαλεσθῶμεν βοήθειαν ἐξ ἀνωτέρας πηγῆς καὶ δυνάμεως. (Stokes). — Καὶ οἱ φυσιολόγοι καὶ ἱατροὶ δὲν ἀνέγνωτε ἤρᾳ γε τὰς διαμαρτυρίας καὶ τὰς ἐπιτιμήσεις τοῦ δοξάζοντος ἐν ταῖς ἡμέραις μας τὴν ἱατρικὴν σχολὴν τῶν πανεπιστημίων τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Χαϊδελβέργης; Καὶ οὐδόλως μὲν ἐδίδεταξεν ὁ LUBERUS νὰ παραδεχθῇ ὡς ἐν τῷ ὁργανισμῷ ἐνοικοῦσαν τὴν αἰτίαν τῆς ζωῆς, καὶ ἐξ αὐτοῦ μυστηριωδῶς ἀνελισσομένην, ἀλλ' ὡς πρὸς τὰ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ φαινόμενα ὁργῶδεις ἐδημοσίευσεν συγγραφὰς καὶ μέχρι τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου του ἐν ἔτει 1881 ἡγωνίζετο τὸν κατὰ τοῦ ὕλισμου ἀγῶνα. «Λεπτύνετε καὶ ἐπλουστεύετε, ἔλεγε, τὰς μηχανικὰς ἐνεργείας τῶν σωμάτων καὶ τῶν νεύρων, οὐδέποτε θὰ προσεγγίσῃτε τοὺς χαρακτῆρας αὐτῶν εἰς τὰ ψυχικὰ φαινόμενα τῶν αἰσθήσεων, τῶν παραστάσεων, τῶν κρίσεων καὶ τῶν λειτουργιῶν τῆς θελήσεως. Ἐπικαλεσθε τὸν μωρισμὸν καὶ τὴν ἐνότητα τῶν αἰτίων. Ἀλλ' ἐν τίνι δυνάμει θὰ ἐπιβάλλωμεν ἡμεῖς τὴν ἐνότητα ἐπὶ πραγμάτων, ἐφ' ὧν ἡ φύσις αὐτῇ δὲν τὸ ἐπιτρέπει; Τὸ ἐγὼ εἶνε ἀποκλειστικῶς ἡ ἐμὴ ψυχὴ, τὸ ἐμὸν πνεῦμα. Τὸ σῶμά μου ἀνήκει εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον εἶνε ὃ δὲ τὸ ἀντικείμενον, μεθ' οὗ ἐγὼ συνδέομαι, ἡ δὲ ἀδιάλειπτος μετάβολή τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν σύγκειται, ἀποδεικνύει προφανῶς ὅτι ἡ ἐμὴ προσσωπικότης συνέχεται μὲν μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδόλως συνταυτίζεται. Τὸ ἐμὸν σῶμα εἶνε τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἐδράζεται τὸ δένδρον τῆς ἐμῆς ψυχῆς». Καὶ τότε ὡς καὶ σήμερον θ' ἀκούσῃτε ὅτι, «μάταια ἀποβαίνουσιν ὕλαι αἱ προσπίπτειαι καὶ μελέται καὶ περὶ ζωῆς ἀνικαλύψεις σας, μέχρις οὗ δὲν ἀποδείκνυτε ὅτι ἡ ὕλη δύναται νὰ ἀντιληφθῇ, νὰ κινήσῃ καὶ νὰ βουλευθῇ διὰ τῶν μηχανικῶν αὐτῆς δυνάμεων καὶ μεταβολῶν» (Agassiz). Τότε δέ, ὡς καὶ σήμερον, μὴ ἀποτολμώντες νὰ προσθίσωμεν τι εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἐπιστημονικῶν ἀστέρων, θὰ σὲς ἐγκαλέσωμεν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ κοινοῦ νοῦ καὶ ἐνώπιον τῶν στοιχειωδῶν τῆς λογικῆς κανόνων.

Ἔστω λοιπὸν. Μετὰ δέκα ἢ πενήντα ἔτη ἢ μετὰ αἰῶνας ἀντικρῆποντες τὰ ἐξαγόμενα τῶν γεγονότων καὶ ἐξελέγχοντες ὡς ἀνυποστάτους τὰς δοξασίας τῶν περιφανῶν τῆς φυσιολογικῆς ἐπιστήμης ἐρημνέων, ἀποδεικνύετε ἐμφανῶς ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε φαινόμενον τῶν φυσικο-χημικῶν τῆς ὕλης συνθέσεων καὶ ὅτι οὐ-

δεμία ἰδιόρρυθμος δύναμις ζωοποιεῖ τὰ ἐμβια καὶ ὁργανικὰ ὄντα. Τί τὸ ἐντεθῆεν; Ἡ μεγάλη ἀλήθεια περὶ τῆς πνευματικότητος τῆς ψυχῆς ἔσεται τότε καὶ ἀπροσμάχητος καὶ ἀναμφίριστος καὶ τηλαυγεστέρη. Ἀποδεικνύοντες ὅτι τὸ ἐνθρόνιστον σῶμα οὐδόλως διαφέρει πάσης ἀνοργάνου ὑπάρξεως καὶ πάσης ἄλλης μηχανῆς, θὰ ἔχητε ἐνώπιόν σας φοβερώτερον τὸ πρόβλημα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν, τῶν συναισθημάτων, τῶν κρίσεων, τῶν ἀποφάσεων, τῆς δημιουργίας τῆς ἐπιστήμης καὶ πάσης προόδου τῆς ἀνθρωπότητος, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τὴν εἰς τοὺς χημικοὺς καὶ ἀνικαλύπτους τῆς φύσεως νόμους διοικουμένην μηχανὴν οὔτε πνευματικὴ δύναμις ἐκπορεύεται, οὔτε πρωτοβουλία, οὔτε ἐλευθέρη σκέψις, οὔτε ἐλευθερία ἐνεργείας προβαίνουσα μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἐξουσίας καὶ καταστραφῆς τῆς ἰδίας μηχανικῆς ὑπάρξεως. Ἐφ' ὅσον ταπεινότε καὶ ἐξυστελλέτε τὸν ζωικὸν ὁργανισμὸν καὶ τὴν βιολογικὴν ἀρχὴν συνταυτίζετε μὲ τοὺς νόμους τῆς ἀνοργάνου ὕλης, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀλήθεια πνευματικῆς ἀρχῆς καὶ ὑποστάσεως καὶ παραγωγῆς τοῦ νοητοῦ καὶ αἰσθητικικοῦ καὶ ἐλευθέρου ἡμῶν βίου καὶ τῶν δυνάμεων τῆς ἡμετέρας προσσωπικότητος γίνεται κατὰθῆλος καὶ περιφανέστερα. Ἀποδείξατε τὴν ἀποπλάνησιν τῶν φυσιολογικῶν ἐπιστημῶν, ἀνικαλύψατε τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ἀποδείξατε δὲ ὅτι αὕτη ἐγκείται εἰς τὰς χημικὰς τῶν ὕλικῶν μορίων καὶ κυττάρων κινήσεις, ἀλλὰ καὶ τότε τίνι τρόπῳ καὶ διὰ τίνος λογικοῦ κανόνος θὰ ἐπεκτείνετε τὴν ἀποκαλύψιν σας ταύτην καὶ ἐπὶ τῶν ψυχικῶν φαινομένων; Θ' ἀποδείξητε, διὰ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἀποκαλύψεως σας ταύτης, ὅτι ἡ βιολογικὴ ἀρχὴ εἶνε ἀπόρρητος χημικῶν καὶ μηχανικῶν τῆς ὕλης δυνάμεων καὶ μεταβολῶν.

Ἔστω ἄλλ' ἡ βιολογικὴ αὕτη ἀρχὴ ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ στομάχου καὶ διὰ τῆς χημικῆς πέψεως προπαρασκευάζει τὴν τροφήν καὶ συντήρησιν τοῦ ὁργανισμοῦ, ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ μυῶς τῆς χειρὸς καὶ ἀποδίδει εἰς αὐτὸν τὴν ἰδιότητα τῆς συστατικότητος, ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἥπατος καὶ παράγει δι' αὐτοῦ τὴν χολήν, πᾶσα αὐτῆς ἐνεργεια περιορίζεται εἰς ὁρισμένον μέλος τοῦ σώματος ἢ καὶ εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Ἀλλ' αἱ πνευματικαὶ ἐνεργεῖαι, αἱ τῆς σκέψεως καὶ τῆς κρίσεως, αἱ τῆς δημιουργίας ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν, αἱ περὶ τῆς λύσεως μαθηματικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ζητημάτων συλλογισμοί, αἱ γενικαὶ ἰδέαι καὶ πεποιθήσεις, αἱ ἰδέαι τοῦ χρόνου καὶ τῆς αἰωνιότητος, τοῦ ἀείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου, τοῦ ἐγκοσμοῦ καὶ ὑπερκοσμοῦ καὶ τὰ αἰσθητικὰ τοῦ καθήκοντος, τῆς φιλίας, τοῦ ἡρωισμοῦ, τῆς αὐτακαρυσίας καὶ τὸ ὑπὲρ πάντα τὰ λογικὰ ἔχον

καὶ αὐθαγήτως ἀναπτυσσόμενον, τὸ αἰσθητικὸν τῆς λατρείας ὁράτου, ἀνέρχον καὶ ἀπολύτον Ἀρχῆς, τίνα ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς τὰς λειτουργίας τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ μυῶς καὶ τοῦ στομάχου; Τὰ ἀποτελέσματα πάσης σωματικῆς δυνάμεως περιορίζονται ἀναγκάως ἐντὸς περιορισμένης ἐκτάσεως. Ἰδοὺ τὸ θεμελιώδες τῆς μηχανικῆς ἐπιστήμης ἀξίωμα. Ἐὰν αἱ σκέψεις καὶ αἱ κρίσεις καὶ αἱ ἐλευθέραι ἀποφάσεις ἐκπορεύονται ἐκ τῆς δυνάμεως τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων, τίτε ἀνγκαιῶς θὰ περιορισθῶσιν αἱ ἐνεργεῖαι αὐτῶν ἐντὸς τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ τουλάχιστον ἐντὸς τοῦ φέροντος αὐτὸν σώματος, ὡς περιορίζονται αἱ τῆς πέψεως καὶ τῆς συστατικότητος τοῦ μυῶς. Ἰπέρχει καὶ σωματικὴ λειτουργία ἐπεκτεινόμενη καὶ ἐντὸς τοῦ σώματος, ἢ τῆς οὐράσεως, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐνέργειαν αὐτῆς τὸ σῶμα εἶνε πεποικισμένον διὰ θαυμασίον ὁργάνου ἔχοντος τὴν ἰδιότητα τοῦ λαμβάνειν ἐξωθεν ἐντυπώσεις, πάντοτε ὅμως ἐν ὁρισμένῳ τῆς ἐκτάσεως χώρῳ καὶ ὑπὸ ὁρισμένους τοῦ φωτὸς ὁρους καὶ περιστάσεις. Ἀλλ' ἡ ἐγκεφαλικὴ ὕλη, πανταχόθεν ἐγκεκλεισμένη, συγκοινωνοῦσα δὲ διὰ τῶν αἰσθητηρίων μὲ τὸν ὁρατὸν καὶ ἀπτόν κόσμον καὶ λαμβάνουσα δι' αὐτῶν μηχανικὰς ἐντυπώσεις, τίνι τρόπῳ δύναται νὰ μεταβάλλῃ ταύτας εἰς πνευματικὰς δυνάμεις, εἰς ἀντιλήψεις καὶ ἰδέας, ἐὰν μὴ συλλειτουργῇ μετὰ δυνάμεως πνευματικῆς φύσεως καὶ οὐσίας; Καὶ τίνι τρόπῳ ἡ ἐγκεφαλικὴ ὕλη συγκοινωνεῖ καὶ συνεργάζεται μεθ' ὅλου τοῦ νοητοῦ καὶ ἡθικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ καὶ ὁράτου κόσμου; Αἱ λειτουργίαι τῆς ζωικῆς δυνάμεως εἶνε ὁρισμέναι καὶ ὁργανικαί, καὶ ἐν χώρῳ δὲ καὶ χρόνῳ περιορισμέναι καὶ διεξυγόμεναι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδιόρρυθμων τῆς ζωῆς νόμων, κατὰ δὲ τὰς δοξασίας τῶν ὕλιστῶν, ἢ καὶ κατὰ τὴν ὑποτεθέσαν ἀνακάλυψιν αὐτῶν ἐν τῷ μέλλοντι, αἱ βιολογικαὶ ἐνεργεῖαι καὶ ἰκανότητες οὐδόλως διαφέρουσι τῶν μηχανικῶν τῆς ἀνοργάνου ὕλης. Ἀλλὰ τί κοινὸν μεταξὺ τῶν βιολογικῶν τοῦ σώματος λειτουργιῶν πρὸς τὰς ἐνεργείας τοῦ λόγου, τῆς νοήσεως, τῆς φαντασίας, τῆς ἐλευθέρης βουλήσεως, τῆς προσοχῆς, τῆς συνθέσεως καὶ ἀναλύσεως ἰδεῶν, τῆς πίστεως καὶ πάντων τῶν λοιπῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν, τῶν ἀντιστρατευομένων, πολλαῖς δὲ καὶ ἐξουδετερουσῶν καὶ ὑπερνωσῶν πάντας τοὺς νόμους τῆς ὕλης καὶ τῆς ζωῆς; Πεινῶ καὶ διψῶ, ὁ δὲ στόμαχος, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν νόμων τῆς ζωῆς, ἢ συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν ὁλοδοξούντων, ὑπὸ τὴν ἀκατάβλητον μηχανικὴν πίεσιν τῶν νόμων τῆς ὕλης, ἀπαιτεῖ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς σωματικῆς ἀνάγκης τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης. Συμμαχοῦσι μετὰ τοῦ στομάχου καὶ πάντα τὰ λοιπὰ τοῦ

σώματος μέλη καὶ πάντα τὰ κύτταρα καὶ τὰ σωματικὰ μέρη παραλυόμενα καὶ ὑπὸ καταστροφῆς καὶ ἐκμηδενίσεως ἀπειλούμενα μὲ ὠθοῦσιν ἐπιτακτικὰς νὰ κορέσω τὸν στόμαχόν καὶ ν' ἀποσβέσω τὴν δίψαν. Ὀλίγα βήματα μὲ χωρίζουσιν ἐκ τῶν ἔργων καὶ ἀπὸ τοῦ ὕδατος, θέλω δὲ δύναμαι ἐφθόνως νὰ προμηθευθῶ. Ἀλλ' ἐὰν ἡ τιμὴ ἐπιβάλλῃ καθήκον, ὁράτω καὶ ἰδεῶδες, νὰ στερηθῶ τῆς βρώσεως καὶ τῆς πόσεως, ἐὰν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον μὴ ἐπιτάσσῃ νὰ μὴ ἐποικικονυθῶ τῆς θέσεως, εἰς ἣν ἐτάχθην, ἐὰν ἱερὰ πεποιθήσεις καὶ ἀρχαὶ ἀπαιτοῦσι τὴν θυσίαν τῆς ὑπάρξεως καὶ τὸν θάνατον τοῦ μαρτυρίου, λαμβάνω γενναίαν ἀπόφασιν, καί, πάντα νόμον μηχανικόν ἢ βιολογικόν ὑπερπηδῶ καὶ πάντα πόνον ἐν ὁποιοῇ ὑφιστάμενος, μεταβάλλω τὴν ζωὴν εἰς ἀγωνίαν καὶ ἀποθνήσκω ἰδίᾳ βουλήσει καὶ ἀποφάσει ἐλευθέρᾳ. Αἱ ἱατροὶ καὶ φυσιοδίφαι καὶ καθηγηταὶ καὶ πάντες οἱ ἐν Ἑλλάδι τὰς ὕλιστικὰς προσεβύοντες καὶ διδάσκοντες ἀρχὰς καὶ δοξασίας, εἴπατε ἡμῖν: Τίνα σχέσιν ἔχουσιν αἱ ἀποφάσεις αὗται καὶ αἱ λειτουργίαι τῆς ψυχῆς καὶ αἱ ὑπαγορεύσεις τοῦ καθήκοντος καὶ αἱ ἐμπνεύσεις τοῦ αἰσθητικῶς μὲ τὰς λειτουργίας τοῦ στομάχου καὶ τοῦ ἥπατος, τοῦ μυῶς καὶ τῶν νεφρῶν, καὶ ὑπὸ τίνας δυνάμεις λογικῆς ἐφαρμοζέται ἐπ' αὐτῶν τὰ ἐξαγόμενα τῶν ἐπὶ τοῦ οὐρούς καὶ τῶν οὐνύχων καὶ τῆς χολῆς παρατηρήσεων καὶ μελετῶν σας; Καί, οἰμοί! Τίνας παρατηρήσεις, τίνας δὲ βεβαιώσεις καὶ τίνα ἐξαγόμενα! Βεβαιώσεις καὶ δοξασίας ἀποκορυφώσας ἀπὸ τοὺς φωστῆρας τῆς ἐπιστήμης! Δοξασίας καὶ βεβαιώσεως καθ' ἐκάστην διαψευδομένης καὶ ὑπὸ ἄλλων ἀνταναιρουμένης! Ἄν ἔχομεν λέγετε ἐπιστημονικὴν τινα ἀπόδειξιν πρὸς κύρωσιν τῆς διδασκαλίας μας περὶ τῆς ἰκανότητος τῆς ὕλης πρὸς παραγωγὴν πνευματικῶν λειτουργιῶν καὶ πνευματικῶν φαινομένων, ἀλλ' ἐντὶ ἀποδείξεων ἀντικαθιστῶμεν τὴν ἀναλογία. Ἔστω. Ἔστω. Ἀλλὰ κρίνατε λογικῶς, κρίνατε συμφώνως πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ κοινοῦ νοῦ. Καὶ ὁ κοινὸς νοὺς καὶ οἱ αἰώνες τῆς λογικῆς σὲς διδάσκουσιν ὅτι προκειμένου λόγον νὰ ἐφαρμοσθῇ δι' ἀναλογίας ἐπὶ γεγονότος τινὸς θεωρία ἐπὶ ἑτέρου ἐφαρμοσθεῖσα δέον νὰ συνυπάρχωσι δύο ὅροι, δύο στοιχεῖα, δύο συνθῆκαι. 1ον Θεωρία ὁριστικῶς ἀποδειχθεῖσα ὡς ὁρθὴ πρὸς ἐξήγησιν ἐνὸς γεγονότος. 2ον Ὁμοιότης τῶν χαρακτήρων τούτου πρὸς τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἑτέρου, ἐφ' οὗ πρόκειται νὰ ἐπεκταθῇ.

Ἐπὶ δὲ τοῦ προκειμένου προτείνοντες τὴν ἡμετέραν περὶ ζωῆς ἀποπλάνησιν ὡς ἐπιστημονικὴν ἀδιαφειλονείκητον ἀλήθειαν καὶ τοὺς στοιχειώδεις τῆς λογικῆς κανόνους ἀθετοῦντες ἐπιχειρεῖτε νὰ ἐφαρμοσθετε αὐτὴν καὶ ἐπὶ τῶν

πνευματικῶν γεγονότων καὶ φαινομένων! Καὶ εἰς ταῦτα δὲν ἠρεσθήτε, ἀλλ' εἰς νέον προβαίνοντες τόλμημα καὶ τὸν μὲν ἄνθρωπον καταβιβάζοντες μέχρι τοῦ βατράχου, τὸν δὲ κόρικλον ἀνυψώσαντες μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸν Σωκράτην κηρύττοντες παρόφροντα, τὸν δὲ Νέρωνα ἀνεύθυνον ἐπὶ τοῖς ἰδίῳις κακουργήμασι, διδάσκοντες δὲ εἰς τὴν νεότητά ὅτι ὁ ἄνθρωπος στερομένης ἐλευθέρως βουλήσεως μοιραίως ὑπακούει εἰς τὰς κακούργους ῥοπὰς τῶν κυτταρωδῶν τοῦ ἐγκεφάλου δονήσεων, παρεστήσατε τὴν ἐπιστήμην ὡς τὸν πολέμιον πάσης ἀρετῆς καὶ ἠθικῆς προόδου καὶ τὴν ἀσβεστότατον τῆς ἀνθρωπότητος ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, ἀποδίδοντες εἰς αὐτὴν τὰς παραλόγους δοξασίας τοῦ Χέκελ καὶ Λαμετρέ, ἢ διδάσκοντες ὡς ὅτι αὐτῆς λευκῶν προβλήματα, περὶ ὧν οἱ μεγάλοι τῆς ἐπιστήμης ἐρμηνεύται ἀπεφάνθησαν ὅτι διαφεύγουσι καὶ δὲν ἐπέρχονται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν πειραματικῶν καὶ μηχανικῶν ἐκζητήσεων.

Ἡ πρότασις, καθ' ἣν ὁ ἐνδιέθετος λόγος, ἡ ἰδέα, ἡ κρίσις, τὸ αἰσθημα, ἡ βούλησις, ἡ ἐλευθερία ἀποφάσεων, ἡ αὐτοπαρρησία, ἡ πίστις, ἡ ἀφροσύνη, εἶνε τὸ ἐξαγόμενον ὀργανικῆς σωματικῆς ἐνεργείας καὶ κινήσεως κυττάρων καὶ σπλάγχνων καὶ ὁστέων, ὁμοιάζει πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου, περὶ οὗ ἡ Ἀκαδημία τῶν Παρισίων προεκκήρυξεν ὅτι δὲν δέχεται πλέον διατριβὰς. Ἡ πρότασις, τὴν ὁποίαν μᾶς διδάσκετε ὡς ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν, εἶνε ἐναντία τῶν πραγμάτων, ἀντίκειται εἰς τοὺς γνωστοὺς τῆς φύσεως νόμους καὶ εἰς τὰς στοιχειωδιστέρας ἀρχὰς τῆς λογικῆς.

Καὶ πῶς θέλετε νὰ μὴ ἐξεγερθῶμεν κατὰ τῶν δοξασιῶν καὶ διδασκαλιῶν σας, ὅτε οἱ αὐτοί, πρὸς οὓς πολλάκις μᾶς παρεπέμψατε, ὡς πρὸς τοὺς μεγάλους τῆς ἐπιστήμης ἐρμηνεῖς, ἀποκροῦνται καὶ καταδικάζουσιν αὐτὰς καὶ χαρακτηρίζουσιν ὡς ἐναντίας πάντων τῶν ἐξαγόμενων τῶν ἐπιστημονικῶν ἐκζητήσεων; Ἡρότινων ἐτῶν, ἐπόμενοι ταῖς βεβαιώσεσι τοῦ Μολέσθ, μᾶς ἐδιδάξατε ὅτι αἱ πνευματικαὶ ἐνέργειαι ἡρτῆνται κυρίως ἐκ τοῦ ἀναπτυσσόμενου ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ φωσφόρου. Ἄν ὑπάρχει ἰδέα, ἔλεγεν ὁ διδάσκαλος τοῦ ὀλισμοῦ, ἔνευ φωσφόρου, συνεβούλευε δὲ ὡς κατάλληλον τροφήν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τοὺς ἰχθύας καὶ τὰ ὕστρα, ὡς προκαλοῦνται τὴν ἀνάπτυξιν ἀφθόνου φωσφορικῆς βίτης. Τοῦ χημικοῦ δὲ Mayor ἀποδείξαντος ὅτι ἐλεύθερον φωσφόρον οὐδέποτε ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἀναπτύσσεται, κατεδείχθη τὸ γελοῖον τοῦ ὀλιστικοῦ ἀξιώματος / Magy Spizlt. σελ. 204). Καὶ πῶς νὰ μὴ εἴπωμεν ὑμῖν, πλατῶσθε καὶ ἀποπλανώμενοι περιπλανᾶτε τοὺς ἀ-

ναγνώστας σας, ὅτε ὁ καθηγητὴς τῶν φυσιο-λογικῶν ἐπιστημῶν Gavarrat ἐν εἰδικῇ συγγραφῇ περὶ τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὴν παραγωγὴν πνευματικῶν γεγονότων, ἐπιλαμβάνοντος τῆς μελέτης τῶν σχέσεων τῶν φυσικο-χημικῶν φαινομένων τῆς ἐγκεφαλικῆς βίτης μετὰ τοῦ πνευματικοῦ βίου, καταλήγει εἰς συμπεράσματα ὅπως ἐναντία τῶν ἐν ταῖς σελήταις 155 καὶ 156 τῆς συγγραφῆς τῶν «Ψυχώσεων» διδασκόμενων; (αὐτ. 208). Καὶ αὐτὸς ὁ ὑπέρμαχος τῆς θετικῆς φιλοσοφίας Σπένσερ, ἐπόμενος ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Bois Reymond, ἐβεβαίωκεν ὅτι τὸ πρόβλημα περὶ τῆς πηγῆς τῆς ἐκπορεύσεως τῶν πνευματικῶν γεγονότων δὲν εἶνε ἐπιδακτικὸν ἐπιστημονικῆς λύσεως, ὁ δὲ τιμὴν διὰ τῆς πολυμαθείας του τὴν Ἑλλετικὴν δημοκρατίαν Σερρετάν, μετὰ μακρὸν μελέτην καὶ σιζήτησιν ἐαντιπρόκειν ὡς ἑξῆς. «Μία δόμησις μορφῶν καὶ κυττάρων μεταβάλλεται εἰς δυνάμιν καὶ κίνησιν ἄλλης φύσεως καὶ παράγει τὸ φῶς, τὴν θερμότητα, τὸν ἡλεκτρισμὸν. Ἀλλ' ὅτι ὁ λυγισμὸς, ἡ ἰδέα, ἡ κρίσις, εἶνε τὸ ἐξαγόμενον τῆς δυνάμεως τῶν κυττάρων, εἶνε λέξεις κεναί, ἔξ ὧν δὲν δύνασθαι οὐδ' ἐννοεῖν τινα νὰ μορφώσωμεν» (Discours hist. σελ. 156).

Καὶ ὅμως οἱ ἐν Μήτριας ὀλοθυόμενοι μᾶς γνωρίζουν τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, «διὰ τῆς ἐμιλλήτου καὶ θετικῆς καὶ φυσικῆς ἐπιστήμης ἐτοιμῆς νὰ ἀνατρέψῃ τὰ πειρατιζόμενα σύνορα τὰ συγκροτοῦντα τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὑπὸ δουλικῶν ζυγῶν» (203).

Ἀέξετε! λέξετε! λέξετε, αἵτινες εἰχον ἐννοεῖν τινα κατὰ τὸν μεσάϊον, ὅτι ἡ θεολογία τῆς Δύσεως ἤξισεν ν' ἀπαγγέλλῃ χρησμούς ἐπὶ ἀστρονομικῶν ζητημάτων, μὴ ἔχονσαι δὲ ἐν τῷ καθ' ἡμέας χρόνῳ οὔτε σημασίαν οὔτε ἐννοίαν. Διότι ἐν ταῖς ἡμέραις μας, φρεῖ! καὶ διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ καὶ καθηγηταὶ καὶ δημοσιολόγοι καὶ στιχουργοί, τὴν ἐπιστήμην συγκρομενοῦντες καὶ διαστρέφοντες, ἐμιλλῶνται εἰς τὸν ἔτιμον νὰ ὑπερακούσῃ κατὰ τὴν ἐπεγεγομένην πάλιν πρὸς διατάραξιν παντὸς ὑπερκosmίου φρονήματος καὶ πρὸς ἀνατροπὴν τῆς μάτης στερεῆς καὶ ἀκαράδαντου βέσεως, ἐπ' ἧς δύναται νὰ θεμελιωθῇ ἀσφαλῶς ἡ πρόοδος τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἔθνων.

ΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΩΝΑ

Μόνον οἱ ἀνασώοντες τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων δύναται νὰ ὑποτιμώσῃ τὴν ἀξίαν τῆς εἰρήνης καὶ νὰ παραλιγώρῃσιν αὐτῆς. Ὅταν ἦνε δυνατόν μετὰ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ κα-

θήκοντος νὰ ἀγῆται, εἶνε αὕτη πολυτιμότερον ἀγαθόν ἢ ἄλλο τοῦτο δυστυχῶς πάντοτε δὲν εἶνε δυνατόν. Ἡ μοῖρα τῶν τοῦ κόσμου δὲν εἶνε τοιαύτη! Αὕτη ἠθέλησεν ἀγαθὸν μέγα καὶ ἀναμφισβήτητον ὡς ἡ εἰρήνη, ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ ὁποίου πάντες οἱ ἄνθρωποι θερμῶς παρακαλοῦσι τὸν Θεόν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀποκτήσεως τοῦ ὁποίου πᾶν ὑπομένουσι, νὰ μὴ ἦνε δυνατόν διὰ παντὸς νὰ τηρῆται ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἦνε δὲ ἀναπόφευκτον τὸ φροβιότατον τῶν πραγμάτων, ὁ πόλεμος! Εἶνε ἀπληστοὶ καὶ φθονεροὶ οἱ ἄνθρωποι, ἡ ἐδήμερία καὶ ἡ εὐκλεία τῶν ἄλλων δάκνει αὐτούς, ἡ ἐκάστοτε παρούσα κατάστασις ἀπαρέσκει αὐτοῖς, καταφρονοῦσι τὰ ἴδια ἀγαθὰ, ἐπιθυμοῦσι τὰ τῶν ἄλλων ἐντεῦθεν ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ τῶν πολέμων διότι οἱ θέλουντες ἢ νὰ διατηρήσωσι τὰ ἀγαθὰ, ἢ νὰ ἀπειλοῦνται ὑπὸ τῶν ξένων, τῶν ἐπιβουλεωμένων αὐτῶν, ἢ νὰ ἐπανακτήσωσιν αὐτὰ τὰ ἴδια αὐτῶν ἀπολεσθέντα, εἶνε ἠναγκασμένοι νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν ἀρπάζων καὶ τῶν ἀπληστων τούτων διότι ἄλλως στεροῦνται ἀγαθῶν πολὺ καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς πολυτιμότερων ἄλλ' ἢνα τελεσφόρως ἀντεπεξέρχωνται κατ' αὐτῶν, βταν καιρὸς ἦνε, εἶνε ἀνάγκη λίαν ἐγκαίριος, τῆς εἰρήνης ἐπὶ ὑπαρχούσης, νὰ λαμβάνηται ἡ μεγίστη φροντίς ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων περὶ τῶν πρὸς πόλεμον ἀναγκαίων χρημάτων καὶ περὶ ἀγωγῆς πολεμικῆς τοῦ ὅλου ἔθνους (1).

Καὶ ἄλλως δὲ ἡ ἀγωγή ἡ πολεμικὴ τῶν πολιτῶν καὶ ὁ πόλεμος αὐτοὺς ἀποδείκνυνται συντελεστικώτατα πρὸς τὴν ὑγίαν τῶν ἔθνων καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν.

Ἐπειδὴ πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχει τις κατὰ φύσιν ἀβήνησις, μετὰ δὲ ταύτην ἀκμή καὶ ἔπειτα φθίσις (2) διὰ τοῦτο καὶ πᾶσα πολιτεία, ὅσον καὶ ἂν ἀκαμάχη ποτὲ θά ἔλθῃ καιρὸς καθ' ὃν θὰ παρακμάσῃ καὶ ἐπὶ τέλος καὶ ὅπως θὰ ἀφανισθῇ τὸ Ἴλιον, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Μήδοι, οἱ Πέρσαι, οἱ Μακεδόνες ἄλλοι ἐγένοντο πανίσχυροι, ἀλλὰ τί τῆς ἰσχύος αὐτῶν σώζεται νῦν (3); Τὰ αἶτια δὲ ἵτινα ἐπιδρῶσιν εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς τύχης αὐτῶν εἶνε μάλιστα δύο, αἱ ἐχθρότητες καὶ αἱ ἐπιβουλαὶ τῶν ἀλλοφύλων καὶ αἱ ἀντιπολιτεῖαι καὶ ταρχαὶ τῶν ὁμοφύλων καὶ ἡ μὲν φύσις τοῦ πρῶτου αἰτίου εἶνε δυσπερίληπτος, ἔτε πολυμόρφων οὐσῶν τῶν ἐχθροτήτων καὶ ἐπιβουλῶν τῶν ἔξωθεν, ἡ δὲ φύσις τοῦ δευτέρου εὐπερίληπτος, διότι μονοειδὴς εἶνε ἡ διχόνοια καὶ αἱ ἐκ ταύτης ἀθλιότητες τῶν ἔθνων ἄλλ' ἐνθ' ἡ φύσις τῶν δύο τούτων αἰτίων τῆς φθορᾶς πάσης πολιτείας ἔχει οὕτως, ὁ τρόπος ἐν

τούτοις καὶ τὰ μέσα τῆς ἀποσοφίσεως τῶν ἐκ τούτων κινδύνων ἔχει ὅπως ἀντιστοίχως πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν εὐκόλος μὲν τουτέστιν εἶνε ὁ τρόπος τῆς ἀποσοφίσεως τῶν ἔξωθεν, δυσκολώτατος δὲ ὁ τρόπος τῆς ἀποσοφίσεως τῶν ἔσωθεν κινδύνων. Καλὴ στρατιωτικὴ τῆς γῆρας παρασκευὴ, ἰδοὺ τὸ πᾶν, ἰδοὺ ὁ προχειρότατος τρόπος τῆς παρασκευῆς τῶν ἐρχόντων τῆς πολιτείας, ὅπως ἀποσοφίσωσι πάντας τοὺς ἐκ τῶν ἐπιβουλῶν καὶ ἐχθροτήτων τῶν ἔσωθεν προερχομένους κινδύνους τῆς πολιτείας ἐνθ' πρὸς τὰς ἐν τοῖς πολέταις πρὸς ἀλλήλους γενομένας ἀντιπολιτείας καὶ στάσεις καὶ ταρχαὶς οὐ μόνον δὲν εἶνε τόσον πρόχειρος ὁ τρόπος τῆς παρασκευῆς καὶ τῆς βοηθείας, ἀλλ' εἶνε καὶ σφοδρὰ δύσχωρητος καὶ μεγάλως ἐπιδεξιότητος καὶ διαφερούσης ἀρχινοίας τῶν ἀρχόντων δεόμενος. Συμβαίνει δὲ ἐν τούτῳ ὅτι συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν σωματῶν, τὰς μὲν βλαβεράς αἰτίας, τὰς προερχομένας ἔσωθεν, τὸ πῦχος δηλ. τὸ καῦμα, τοὺς κόπους τὰ τραύματα καὶ τὰ τούτοις παρόμοια εἶνε δυνατὸν καὶ πρὶν γένωσι νὰ προλάβῃ τις καὶ ἀφοῦ γένωσιν εὐκόλως νὰ θεραπεύσῃ, ἀλλὰ τὰς αἰτίας, τὰς προερχομένας ἔσωθεν, ἔξ αὐτοῦ τοῦ σώματος, τὰ φύματα π. χ. καὶ τὰς παντοδαπὰς τῶν διαφορῶν ὁργάνων νόσους δυσχερὲς μὲν νὰ προῖδῃ τις, δυσχερὲς δὲ ἐπίσης καὶ γενομένας νὰ θεραπεύσῃ. Ὅπως δὲ ἐνταῦθα σωτήριον εἶνε νὰ μὴ ἀφίνωνται τὰ σώματα ἐπὶ πολὺ νὰ φθινώσῃ καὶ νὰ σχολάζωσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς γυμναστικῆς καὶ τῆς ἐργασίας νὰ ἀποσοφῇται πᾶν αἶτιον τῆς νόσου καὶ νὰ καθιστῶνται ὑγιᾶ καὶ εὐρωστοὶ αὐτά, οὕτω καὶ ἐν ταῖς πόλεσι οἱ πολῖται, καὶ οὐδέποτε μὲν, ἀλλὰ μέλεισιν ὅταν τὰ πράγματα εὐρωσῇ καὶ τὰ ἐπιτήδεια δαψιλῶς ὑπάρχωσι, δὲν πρέπει ἐπὶ πολὺ νὰ φανημῶσιν, οὐδὲ νὰ σχολάζωσιν, ἀλλ' αἰετοτε ἀναγκαιοτάτον εἶνε νὰ ἀσχολῶνται εἰς ἐργασίας τινὰς καὶ νὰ ἔχωσι καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν ἐστραμμένον πρὸς μεγάλῃν τινὰ καὶ σπουδαίαν κοινὴν ἐπιχείρησιν (1) διότι ἡ μὲν μακροχρόνιος σχολὴ καὶ ἀνεσις γίνεται κακῶν οὐχὶ σμικρῶν παραιτία (2), ἡ δὲ πολυχρόνιος εἰρήνη ἐκθηλύνει τὰ ἔθνη, ἔτε μὴ καινοποιοῦσα τὰς ὁρμὰς καὶ τὰς προθυμίας τοῦ λαοῦ (3).

Τοὺς εὐγενεῖς ὅπερ πατρίδος ἀγῶνας κἀλλίστον καὶ συμφερότατον εἶνε οἱ πολῖται διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων νὰ διαγωνίζωνται, ἔνευ συνεπικουρίας ξένων. Μόνον ὅταν ἐκταλῇθωσι πάντα τὰ μέσα καὶ διαψευσθῶσιν βλαὶ αἱ ἐλπίδες αὐτῶν, ἐπιτρέπεται αὐτοῖς νὰ καταφεύγωσι καὶ εἰς τὰς τῶν φίλων

(1) (4, 78, 8).

(2) (6, 51, 4).

(3) (89, 8).

(1) (6, 10).

(2) (1, 68, 10).

(3) (32, 2, 3. 32, 19, 6).

βοηθείας (1)· διότι εἶνε ἄνοια πάλιν τὸ νὰ νομίσῃ τις ὅτι πρὸς τὸ κατορθοῦν ἀρκούντι πάντοτε αἱ ἰδίαι αὐτοῦ δυνάμεις, μερίστη δὲ ἀσυνεσία τῆς ἐσφαλμένης ταύτης γνώμης ἐνεκα νὰ παραμύθῃ τις τελείως τῆς συνεπικουρίας καὶ τῆς συναντιλήψεως τῶν ἐξωθέν (2). Εἰς ὑψίστους κινδύνους καὶ δυσπολέμητα πρὸς ἑμὲ ἔτι καὶ ἡ σὺνέσις καὶ ἡ ἀνέγκη ἐπιβιβάζει νὰ ἐπικαλύμῃ καὶ τὴν τῶν ξένων συναντιλήψιν, ὥστε εἶνε ἀνέγκη μερίστης προσοχῆς καὶ πολλῆς ἐπιφυλάξεως, ἵνα μὴ ἀντὶ ὀφελείας ὀλέθρου παρῆντοι γένωνται οἱ πρὸς βοήθειαν προσκληθέντες οὗτοι ξένοι. Οἱ λαοὶ, ἀλλὰ μάλιστα οἱ προϊστάμενοι αὐτῶν, πρέπει νὰ γνωρίζωσι καλῶς ὅτι αἱ ψυχὰς τῶν ἐγωνιζομένων εἶνε ἐν τοῖς κινδύνοις τοῖς πολεμικοῖς τὸ κρώτιστον πέντων τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν συναπαρτίζεται ἡ ἐπιτυχία ἢ κατὰ τοὺς ἄρῶνας· πρέπει νὰ γνωρίζωσιν ὅτι ἡ τῶν πολιτῶν ἀρετὴ εἶνε τὸ μόνον ἀσφαλὲς ἐξέρισμα καὶ ἡ μόνη πραγματικὴ δύναμις, ἐφ' ἧς δεόν νὰ στηρίζωνται σύμπτῃ τοῦ θένους αἱ ἀπαλῆς, καὶ παρ' ἧς λογικὸν εἶνε νὰ ἀπεκχερόμεθα τὰ μέγιστα καὶ τὰ σωτηριωδέστατα καὶ οὐχὶ παρὰ τῶν ξένων (3)· ἀλλὰ προσκαλέσαντες αὐτοὺς ὑποσώζοντες, πρέπει μὲν νὰ ἐμπιστευόμεθα αὐτοῖς καὶ πιστῶς μετ' αὐτῶν νὰ συμπράττωμεν (4), ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀνέγκη πάλιν καὶ νὰ ἐκμυστηρευόμεθα ὅλα τὰ σχέδια καὶ τὰ διανοήματα ἡμῶν. Φρόνιμον εἶνε πρὸς αὐτοὺς νὰ εἴμεθα προφυλακτικοὶ καὶ δύσπιστοι καὶ ἐχέμενοι (5), τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶνε τόσον ἐυκόλῳ ὥσον φαίνεται· διότι ἡ σιωπὴ, καὶτοι εἶνε τὸ ἐλαττωτέρον τῶν ἐν ἀνθρώποις, εἶνε ὅμως τὸ δυσβαστακτότατον (6). Λέγοντες ὅμως ταῦτα δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ᾖνε οἱ ἄνθρωποι καὶ τελείως δύσπιστοι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ θέλομεν νὰ μὴ ᾖνε καὶ τελείως εὐπιστοι. Αἰτιῶμεν ὅτι ἀμφότεραι αὐταὶ αἱ ἀκρότητες εἶνε φευκταί· διότι, ὥσον ἀνωφελές καὶ ἐπιβλαβὲς εἶνε τὸ νὰ μὴ ἔχῃ τις εἰς οὐδένα ἄνθρωπον πεποιθήσιν (7), τόσον ἀνύητον πάλιν νὰ νομίσῃ τις πάντας τοὺς ἀνθρώπους προθύμους εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν μόνον τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου (8).

Τὰ δὲ ἔθνη τὰ μὴ ἔχοντα τὴν ἀπαιτουμένην σύνεσιν καὶ τόλμην, ὥπως διεδικῶσι τὸ κατὰ δύναμιν διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων τὰ ἐκάστοτε ἀπειλούμενα συμφέροντα αὐτῶν, ἀλλὰ ἐπιδιώκοντα τὴν προστασίαν καὶ σύμ-πραξιν τῶν ἄλλων καὶ παρ' αὐτῶν ἀναμένοντα

ὅτι μόνον ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων ἔδει νὰ ἀναμένωσιν, ὡς θέσωσι καλῶς ἐν τῇ νῦν αὐτῶν ταύτῃ, ἵνα μὴ αἰφνης καὶ ὅλως ἀπροσδοκίτως εὐρεθῶσιν ὑποδουλωμένα ὑπὸ τῶν πρὸς βοήθειαν προσκληθέντων τούτων φίλων. Οἱ λαοὶ ὀφείλουσιν οὐχὶ ἄνευ προφρονείας καὶ μερίστης ἀνέγκης καὶ ἄνευ πολλῆς προσοχῆς, ἐπιπολαιῶς καὶ τυχαίως νὰ ἐκλέγωσι τοὺς συμμάχους καὶ προστάτας ἐξωθέν. Ὅταν ὅμως ἐκλέξωσιν αὐτοὺς, τότε ὀφείλουσιν νὰ ᾖνε πιστότατοι καὶ προθυμότεροι σύμμαχοι καὶ κεκηρυγμένοι ἐχθροὶ τῶν πολεμίων αὐτῶν. Ἡ πολιτικὴ ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσιν ἡ ἐπαμφοτερίζουσα οὐ μόνον ὀφθαλμικὰν ὀφείλειαν, ἀλλὰ μέγιστα μερίστην βλάβην δύνανται νὰ ἐπιφέρῃ. Ὅταν ἐπιστῇ σπουδαῖος κίνδυνος, μὴ ἔχοντες οἱ λαοὶ προπαρεσκευασμένους φίλους προθύμους εἰς τὸ νὰ ὑποσώσωσι ἀληθινῶς μετ' αὐτῶν πάντα κίνδυνον, ἀναγκάζονται ἢ νὰ γένωσι δοῦλοι τῶν πολεμίων, ἢ φεύγοντες τὴν δουλείαν νὰ γένωσιν ἀνάστατοι μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἐγκαταλείποντες τὴν πατρίδα (1). Ἀλλὰ πῶς Θεοῦ! ὡς προσέχουσιν ὅσοι τῶν λαῶν εἶνε ζηλωταὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐλευθερίας καὶ ἀξιοπρεπείας μῆτε εἰς πολλὰς σχέσεις πρὸς τυράννους νὰ ἔρχονται μῆτε πολλὴν ἐμπιστευόμεν τὴν πρὸς τὰς ὑποσχέσεις καὶ τοὺς λόγους τῶν βασιλέων νὰ ἔχουσιν· διότι οἱ μὲν τύραννοι, ὡς φύσει ἀποτραφεμένοι τὴν ἐλευθερίαν, ἐκ παντὸς ζητοῦσι νὰ καταπιέξωσι πᾶσαν αὐτῆς ἐκφάνσιν (2), οἱ δὲ βασιλεῖς ὑπομείνουσιν ἀέριον τὴν διαγωγὴν αὐτῶν μόνον κατὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον, οὐδέποτε δὲ οὐδαμῶς κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ πρέποντος καὶ τοῦ καλοῦ, οὐδὲ κατὰ τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους συμπαθείας, ὡς ἄλλως καὶ πᾶντῃ ἔρημος εἶνε ἡ ψυχὴ αὐτῶν. Οἱ τοὶ προσηλάσσουσιν μὲν τὸ κατὰ ἀρχὰς τὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερίας καὶ φίλους προσκαγορεύουσιν καὶ συμμάχους τοὺς καινωτέρους τῶν αὐτῶν ἐλπίδων, ἀλλ' ὅμως, ἀφοῦ ἐπιτύχωσιν ὅτι προέθεντο, πᾶντα μεταβάλλουσιν διαγωγὴν καὶ μεταχειρίζονται τοὺς ἐμπιστευθέντας αὐτοὺς οὐχὶ συμμαχικῶς, ἀλλὰ δεσποτικῶς πλέον (3), καὶ καθύστερον φύσει πᾶσα μοναρχία τὸ μὲν ἴσον ἐχθαίρει, ζητεῖ δὲ πάντας, εἰ δὲ μὴ ὥσον τὸ δυνατόν· πλεῖστοι, νὰ ᾖνε ὑπήκοοι αὐτῶν καὶ εἰς αὐτοὺς νὰ πεῖθαρχῶσιν (4). Οἱ βασιλεῖς φύσει οὐδένα νομίζουσιν ἐχθρὸν οὐδὲ φίλον, μετροῦσι δὲ τὰς ἐχθρας καὶ τὰς φιλίας αὐτῶν ἀείποτε κατὰ τὸ ἐκτενὲς συμφέρον (5).

Ἡ βασιλεία εἶνε τὸ μέγιστον ἀρεθόν, τὸ

- (1) (4, 32)
- (2) (8, 1, β, 6)
- (3) (2, 47, 5, 16, 24, α)
- (4) (25, 5, 8)
- (5) (2, 47, 5)

ΠΕΡΙ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

§ 8. Ἡλ' ἡ θρησκεία, ἐξ ἧς ὡς ἐν ὁρίζῃ ἀνατέλλει καὶ ἀναφύεται ἡ ἠθικὴ, καθὼς καὶ πᾶσα ἐξουσία, ἔχει ἀνάγκην λειτούργειν. Εἶναι δὲ φοβερὰ ὀφθαλμῶς τὸ διατείνεσθαι, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν θρησκείαν ἄνευ λειτουργῶν τῆς θρησκείας. Τὸ τοιοῦτον εἶναι ἐναντίον τῆς φύσεως τοῦ πράγματος. Ὅπως ὁ καρπὸς εἶναι προϊόν ἀναγκαῖον τῆς ζωῆς τοῦ δένδρου, οὕτως καὶ ἡ ἐκτελεστικὴ καὶ δημοσίαι λειτουργία, ἡ διὰ λειτουργῶν ἐκδηλουμένη, εἶναι ἀναγκαῖον ἐποτέλεσμα τῆς θρησκείας. Ὅπως δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἄνευ δικαστῶν, στρατιωτικὴν ἐξουσίαν ἄνευ στρατιωτικῶν, οὕτως καὶ θρησκείαν ἄνευ λειτουργῶν τῆς θρησκείας. Οὕτω δὲ γίνεται πάντοτε καὶ πανταχοῦ κατὰ τὴν ἀνέκαθεν παράδοσιν τῆς ἀνθρωπότητος.

§ 9. Οἱ δὲ λειτουργοὶ τῆς θρησκείας, ἥτοι αἱ κληρικοί, εἶναι ὡρισμένοι οὐχὶ μόνον νὰ τελῶσι τὰς διαφόρους λειτουργίας τῆς τοιαύτης καὶ δημοσίας λειτουργίας, ἀλλὰ καὶ νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ὑπόδειγμα ἠθικῆς ἔργου πρὸς τὸν λαόν, ὡς ἐπὶ τὸν ὅτι οὗτοι τοιοῦτοτρόπως νὰ ἐπιδρῶσι διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς διδασκαλίας, καὶ διαπλάττωσι τὸ ἦθος τοῦ ποιμνίου, χρησιμεύοντες ὡς τύποι καὶ ὑπογραμμὰ αὐτοῦ. «Τύπος, λέγει ὁ Θεὸς Ἀπόστολος πρὸς τὸν Ἁβραάμ, γένου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἐκτελεστικῇ, ἀν' ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἐγγείᾳ (Α', Τιμ. 2, 12). Καὶ πρὸς Τίτον» «Περὶ πάντων σεαυτὸν παραστήσεις ὡς ἄνθρωπον ἔχοντα, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδικοφθοῦντα, σεμνότητι, λόγον ὀρθῇ, ἐκτελέγωντα, ἵνα ὡς ἐξ ἐναντίας ἐντραπῇ, μὴδὲν ἔχον περὶ ὧν λέγειν φάδλον (Τίτον β', 1). Καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, «Ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ... αὐτοὶ γινώσκοντες τὸ ποιμνίον (Α', Πέτρος 4, 9)».

§ 10. Ἀλλὰ διὰ τὸ ἀποκτήσωμεν τοιοῦτους κληρικούς, δεόν ἐξ ἀκαλῶν δυνάμεων νὰ ἐκπαιδευώμεν αὐτοὺς κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ ποιεώμεν μὲν τὴν νύμφαν τῆς ἐκτελέσεως, καὶ διὰ συνείσεως, οὕτως εἰπεῖν, ἐκλέξωμεν τοὺς φύσει ἀγαθότερους, ἠθικωτέρους καὶ εὐφροσύνη, καὶ οὕτω κατεστήσωμεν αὐτοὺς ποιμένας καὶ διδασκάλους. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀνάγκη συστάσεως ταμείου ἐκκλησιαστικοῦ, καὶ διὰ τούτου σχολῶν ἐκκλησιαστικῶν κατωτέρων, μέσων, (ἐν αἷς καὶ ἡ Ῥιζάρειος σχολή, ἀφοῦ λάβῃ διεύθυνσιν ὅλης ἐκκλησιαστικῆς καὶ τελειοποιήσῃ), καὶ μίαν ἀνωτέραν, ἢ ν' ἀποτελέσῃ τελεία θεολογικὴ σχολή, ἀλλὰ κεραιώμενη τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολῶν δεόν νὰ ᾖναι ἀνάλογος πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκκλησίας. Φρονῶ ὅτι ἐξ κατωτέρων, δύο μέσαι (ἐν αἷς καὶ ἡ Ῥιζάρειος σχολή), καὶ μία ἀνωτέρα εἶναι ἀρκούντα.

Χ. ΠΑΠΑΜΑΡΚΟΥ.

- (1) (10, 40, 9).
- (2) (7, 14, 8).
- (3) (4, 87, 3).
- (4) (5, 20, 13).
- (5) (2, 59, 6, 5, 11, 6, 11, 13, 8).
- (6) (11, 13, 5, 1, 85, 7).
- (7) (8, 6, 10 καὶ ἐξῆς).

(1) (2, 50, 11, 2, 47, 1).

(2) Ἀποστ. 20.

(3) 9, 9, 11 καὶ ἐξῆς Ἀποστ. 53.

(4) (2, 61, 11).

(5) (8, 20, 11).

(6) (8, 38).

(7) (8, 2, 2).

(8) (21, 17, 1).

2 μ. μ., παρακαλείσθε νὰ παραστήτε εἰς γενικήν συνέλευσιν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου. Τὰ ζητήματα περὶ τὴν ἐκαστολήν εἰς συνέδριον ἐσημειώθησαν ἐν ἰδιαιτέροις προκλητικαῖς, ἵτινα διενεμήθησαν ἤδη πρὸς πάντας.

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Ἐάν τις τῶν ἐν τῷ ἑξαετηρικῷ βιβλιοπωλῶν ἔχῃ ἐν σώματι τινὰ τοῦ ἑξαετηριέως συγγραμματος τοῦ κ. Γ. Σκαλισσοῦ «Θρησκεία καὶ Ἐπιστήμη», παρακαλεῖται νὰ γνωστοποιήσῃ τοῦτο εἰς τὸν Σύλλογον, ὅπως διευθύνωμεν πρὸς αὐτὸν τὰς αἰτήσεις τῶν ζητούντων.

Οἱ κ. κ. συνδρομηταὶ ὧσιν ἡ συνδρομὴ ἤρξατο ἤδη παρακαλοῦνται νὰ πέμψωσιν αὐτὴν εἰς τὸν ταμίαν τοῦ Συλλόγου κ. Χαριβδὸν Χαριβδῶ ἐντός ἐπιστολῆς διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ χρηματομίσματος ἑλληνικοῦ ἢ οἷου· δῆποτε μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ κράτους, ἢ νὰ καταβάλλωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀνταποκριτὰς τοῦ Συλλόγου ἐπὶ διπλοτύπῳ ἀποδείξει ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ Ταμίου ἢ ὑποταμίου, ὅπου ἀπάρχουσιν ἀνταποκριταί.

Ὁμοίως παρακαλεῖται καὶ πᾶς ὅστις καθύστερεῖ συνδρομὴν προηγουμένην.

Ἐς ἔχῃ ἕκαστος ὅπ' ἔχει ὅτι ἡ πρὸς τὴν «Ἀνάπλασιν» συνδρομὴ ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶνε ὀφειλὴ ἀπέκτανε ἐνὸς τόσου σπουδαίου περιουσιακοῦ, τὸ ὁποῖον λαμβάνει, εἶνε καὶ ἀρωγὴ πρὸς ἕνα ἐθνωφελὴ Σύλλογον. Τοῦτο συνειδότες πολλοὶ ὄχι μόνον καταβάλλουσι προθύμως τὴν μικρὰν συνδρομὴν των, ἀλλ' ἢ καὶ περιπλέον τι παρέχουσιν ἢ καὶ ἄλλους ἐγγράφουσιν αὐθορμήτως συνδρομητάς. Πρὸς τοὺς πάντας ὀφείλει χερίτας ὁ Σύλλογος.

Ὁ κ. Ἰγνάτιος Μοσχάκης, ἐκδίδων προσεχῶς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς λόγους του, οὗς ἀπὸ γρηγορίας κατὰ καιρὸν εἰς διαφόρους ναοὺς τῶν Μθηνῶν. Ἐῖς τούτων εἶνε καὶ ὁ περὶ Προνοίας ὁριζῶς λόγος, ὃν ἐδημοσίευσεν ἡ «Ἀνάπλασις» ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κ. Π. Ἀν. Λάρακα Κόπρον· χρήματα ἐλήφθησαν· ἐξαριστοῦμεν. Συλλυπούμεθα ἐπὶ τῷ ἐπιθρόνῳ ἡμῶν δυστυχίαν· οὐδὲν προσφιλέστερον ἀγαθῆς συντροφίας, καὶ οὐδὲν λυπηρότερον τοῦ ἀπ' αὐτῆς ἀώρου μάλιστα χωρισμοῦ. Ἐν τούτοις ἡ πικρία παρέχεται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ δὲν ἐκτείνεται ὅπῃ τὸ μέτρον, ὅταν ἀναλογίζομεθα ὅτι ρέουσι τὰ παρόντα πάντα καὶ οὐκ ἔστιν ὅπου δὲν δύναται ν' ἀνακόψῃ αὐτὴ ἢ ὑπερβάλλουσα λύπη. Τίτῃ δὲ πάντα γλυκαίνει τὴν ἐν τοῦ θανάτου πικρίαν ἡ χριστιανικὴ ἐλπίς, ἥτις διατυπώσεται εἰς τὰ δύο ταῦτα ἑρῆρα τοῦ συμβόλου τῆς

πίστεως ἡμῶν: «Προσδοκῶ ἐκστάσειν νεκρῶν. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Ἡ ἐλπίς αὕτη εἶνε νὰ γλυκαίνει καὶ τὴν πικρίαν τῆς ἐκστάσεως ὅρων κατὰ δόξαν. — κ. Ἡρ. Π. Ἀνδρῶν· ἡ συνδρομὴ σας καὶ τῶν δύο ἐτῶν ἐλήφθη· ἐξαριστοῦμεν. Ἡ παραγγελία σας διεβιβάσθη εἰς τὸ γραφεῖον τῆς «Ἐκστάσεως». — κ. Μ. Π. Ἀνδριανόπουλον· χρήματα τισύκων συνδρομῶν ἐλήφθησαν· ἐξαριστοῦμεν· ἐγράφημεν. — κ. κ. Γ. Ρ. Βόλου· Γ. Α. Μ. Ἀμφισσῶν Π. Ἰερ. Ψ. Κορυπῶν Σ. Μ. Κορυπῶν Ν. Σ. Ν. Ποταμῶν Α. Δ. Χ. Δεσφίαν· Α. Τ. Σ. Τριγυλίων· χρήματα ἐλήφθησαν· ἐξαριστοῦμεν. — κ. Γ. Φ. Ἰερῶν, Ἀγ. Ὄρους· πάντες τοὺς συνδρομητὰς ἐνεγράφημεν καὶ ἐπέμψαμεν φύλλα διὰ τὴν αὐθόρμητον ὑμῶν τῆς «Ἀναπλάσεως» ἐνεργείας σας εἰς τὴν συγγραμμὴν, ἥς δὲν ἔχοντες ἀνέγκλητον αὐτόκλητον συνεργῶντες ὑμῶν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ πολλῶν ἐξαριστιῶν τῶν ἐξῆς. Ἡ ἐπιστολὴ τῶν συμμάχων δόθηκεν νὰ γένη πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν δι' ἐπιβέβαιον. Ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐπιστολῶν εἶναι ὁρισμένην παρέχονται εἰς τοὺς συνδρομητὰς εἰς μὴν τοῦ Ἀ. ἔτους ἀπὸ τῆς 10 δόξης, τὰ δὲ τῶν Β'. ἀπὸ τῆς 10 περικαταβαλλομένην, ἀπέναντι 10 δόξεων ἐνθ' ὅν παρέχεται ἐκτετατὴν εἰς τοὺς μὴ συνδρομητὰς. Τὰ χρήματα δόσαντες νὰ πέμψῃτε εἰς γραφεῖον τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ταμίαν τοῦ Συλλόγου κ. Χαριβδὸν Χαριβδῶ. — κ. κ. Ἡρ. Σχ. Ἀνθ. ἐξαριστοῦμεν ὑμῶν ἐλήφθη· ἀναγνωσθήσεται ἐν τῷ συμβολίῳ· τὸ φύλλον πέμπεται ταχυδρομικῶς· ἐν παραστάσει τι γνωστοποιήσεται, ὅπως ἀναπληρώσεται. — κ. Μ. Γ. Μ. Αἰθῶν. Ἐγράφημεν αὐτοῖς. — κ. Α. Σ. Ἀλεξάνδρου· ἐπέμψαμεν καὶ ἐγράφημεν. — κ. Γ. Ν. Κ. Ἐκτετατὴν γράφατε, παρακαλοῦμεν, τὴν ἑνὴν διακοσίαν τῶν αὐτῶν ἀπὸ τῶν συνδρομητῶν ἀνταποδοθῆναι. — κ. Σ. Π. Ρ. Σουλῶν· ἐπιστολὴ σας ἐλήφθη· δι' ἐπιβέβαιον διεβιβάσθη. Ὡς δὲν ἔχει δύνατον νὰ πέμψῃτε εἰς χρήματα ὡς γράφαμεν ἀνωτέρω εἰς τὸν ταμίαν Ἀγ. Ὄρους δι' αὐτορρήκον χρηματομίσματος, τότε μετὰ τὴν τῆσιν τοῦ πατρικοῦ δι' ἐπιβέβαιον. — κ. Κ. Ζ. Μυτιλήνης. Τὸ σύγγραμμα τοῦ κ. Σκαλισσοῦ «Ἐθνωφελὴ καὶ Ἐπιστήμη» ἐξημερήθη· οὐδ' αὐτὸς ἡ κ. Κωνσταντίνου, καὶ οὐδ' ἐξημερήσαμεν ἔχει πλέον ἡδονήθημεν ἐν ταύταις νὰ εὐρωμεν ἐν μέτρῳ ἐν τῷ Συλλόγῳ, ἀλλὰ πρέπει νὰ περυσθῇ δι' ἐπιβέβαιον, διὰ τὴν ἄλλαν ἀδύνατον. — κ. Α. Δ. Σ. Μυτιλήνης· νῦν συνδρ. ἐνεγράφημεν καὶ ἐπέμψαμεν. — κ. Β. Π. Κ. Τησακίαν· ἐνεγράφημεν· εἰσθε ἀξιοπερὶς δι' ἐργασίαν προθυμίαν σας, ἐξ ἧς πολλὰ προσδοκῶνται. — κ. Β. Π. Νεοκλήσιον· ἐπέμψαμεν. — κ. Π. Γ. Π. Ὁδησῶν· χρήματα διὰ Σ. Κ. ἀπεπερίεχον· συνδρομητὰς ἐνεγράφημεν· ἀνταποδοθῆναι ἀνταποκριτῶν ἐπέμψαμεν· ἐξαριστοῦμεν. — Ἀρχ. κ. Α. Ρ. Γ. Μόσχον· ἐνεγράφημεν· πέμποντες. — κ. Α. Ζ. Θεσσαλονίκην· χρήματα εἰσπεράχθησαν· ἐξημερῶν ἐπέμψαμεν, ὅπως αὐτὸς ἐξαριστοῦμεν δι' ἐνεργείας σας ὅπῃ «Ἀναπλάσεως», ἐξ ὧν πολλὰ προσδοκῶμεν. — Ἀρχ. κ. Σπ. Νικ. χρήματα ἐλήφθησαν· γράφαμεν· ἐξαριστοῦμεν διὰ τὸν πλὴν ἐλάν σας. — κ. Χ. Γ. Τυόχ· χρήματα ἐλήφθησαν· ἐν παραδορῆς δὲν ἔγινετο μυσία. Ἐξαριστοῦμεν διὰ τὰς μέχρ' ὅν ἐνεργείας σας, ἥς ἐπέμψαμεν· ὅτι δι' ἐνεργείας καὶ ἐν τῇ νῦν ἡμῶν διαμονῇ. — κυρίαν Π. Σ. Καλέας· συνδρομὴ σας ἐλήφθη· ἐνεγράφημεν. — Σπ. Ἐπιστ. Τριγ. Κυπρινοῦ· ἀπὸ δεξιῶν ἐν ἐπιστολῇ καὶ σώματι Α'. ἔτους ἐπέμψαμεν. — κ. κ. Α. Κ. Μυτιλήνης· Σ. Σ. Χ. Ἀφίον· ἐγράφημεν· ἀνταποδοθῆναι, παρακαλοῦμεν. — Σχ. Ἀμφισσῶν· ἐπιστολὴ ὑμῶν καὶ χρήματα, ἐλήφθησαν· ἐξαριστοῦμεν δι' ἐνεργείας σας, σώματα ἐπέμψαμεν.

Τύποις Α. Κολλαράκη καὶ Ν. Τριανταφύλλου
— Κάτωθεν τοῦ Δημοσχεῖον. —